

Aktivni i pasivni poremećaji u ponašanju učenika osnovne škole

---

Poredski, Tajana

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:942071>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-12**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J.Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Diplomski studij pedagogije i filozofije

Tajana Poredski

Aktivni i pasivni poremećaji u ponašanju učenika osnovne škole

Diplomski rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Vesna Buljubašić-Kuzmanović

Osijek, 2015.

Sadržaj

Sažetak

Uvod.....	5
1. Poremećaji u ponašanju.....	6
1.1. Uloga socijalne pedagogije u području poremećaja u ponašanju.....	8
2. Aktivni i pasivni poremećaji u ponašanju.....	9
3. Rizični i zaštitni čimbenici.....	13
3.1. Utjecaj obiteljskog okruženja na poticanje razvoja poremećaja u ponašanju.....	14
3.2. Utjecaj školskog okruženja na poticanje razvoja poremećaja u ponašanju.....	16
4. Kompetencije učitelja i prevencija poremećaja u ponašanju.....	20
5. Metodologija istraživanja.....	23
5.1. Cilj i hipoteze istraživanja.....	23
5.2. Metoda prikupljanja podataka.....	24
5.3. Hipoteze istraživanja.....	25
5.4. Postupak prikupljanja podataka.....	26
6. Rezultati istraživanja.....	27
6.1. Procjene pedagoga o broju učenika s poremećajima u ponašanju.....	27
6.2. Procjene učitelja o broju učenika s poremećajima u ponašanju.....	28
6.3. Učestalost pojavljivanja aktivnih i pasivnih poremećaja u ponašanju kod učenika od 1. do 8. razreda prema procjenama učitelja.....	29

6.3.1. Procjene ukupnog broja učitelja o učestalosti pojavljivanja aktivnih i pasivnih poremećaja u ponašanju.....	30
6.3.2. Procjene učitelja razredne nastave o učestalosti pojavljivanja aktivnih i pasivnih poremećaja u ponašanju.....	31
6.3.3. Procjene učitelja predmetne nastave o učestalosti pojavljivanja aktivnih i pasivnih poremećaja u ponašanju.....	32
6.3.4. Procjene razrednika od 5. do 8. razreda o učestalosti pojavljivanja aktivnih i pasivnih poremećaja u ponašanju.....	33
6.4. Kompetencije učitelja potrebne za uspješno pedagoško – preventivno djelovanje.....	41
7. Zaključak.....	44

Prilozi

Popis tablica i grafikona

Literatura

Sažetak

Cilj istraživanja je ispitati koji se aktivni i pasivni oblici poremećaja u ponašanju najučestalije pokazuju kod učenika od 1. do 8. razreda iz perspektive učitelja, razrednika i pedagoga. Nadalje, istraživanje je usmjereno i na ispitivanje kompetencija učitelja koje su potrebne za pedagoško preventivno djelovanje. Aktivni poremećaji u ponašanju odnose se na nedovoljno kontrolirana i na druga usmjerena ponašanja, a pasivni poremećaji u ponašanju odnose se na ponašanja koja se pretjerano kontroliraju i takva su ponašanja usmjerena prema sebi. Kao najučestaliji poremećaji u ponašanju pojavljuju se aktivni oblici poremećaja u ponašanju jer se oni od strane učitelja ili stručnih suradnika lakše primjećuju. Pasivni poremećaji u ponašanju teže se otkrivaju, te zbog toga dolazi do problema nedovoljnog preventivnog djelovanja koje bi bilo usmjereno pomoći učeniku koje pokazuje simptome pasivnih poremećaja u ponašanju.

Ključne riječi: aktivni oblici poremećaja u ponašanju, pasivni oblici poremećaja u ponašanju, kompetencije učitelja, pedagoška prevencija poremećaja u ponašanju

Uvod

Poremećaji u ponašanju široko su područje kojim se bave mnoge znanosti i discipline, a ponajprije su predmet bavljenja psihologije. Svoje mjesto poremećaji u ponašanju nalaze i unutar pedagogije kao znanosti o odgoju i obrazovanju. Poremećaji u ponašanju kao dio socijalne ili integrativne pedagogije vrijedni su proučavanja i istraživanja upravo zbog toga što se učitelji, pedagozi i ostali djelatnici škole svakodnevno suočavaju s problemima koje sa sobom donose poremećaji u ponašanju.

U ovome su istraživanju postavljena dva cilja. Prvi cilj bio je ispitati koji se aktivni i pasivni poremećaji u ponašanju najučestalije pokazuju kod učenika od prvog do osmog razreda, gledano iz perspektive nastavnika, razrednika i stručnih suradnika pedagoga. Drugi cilj se je odnosio na prevenciju poremećaja u ponašanju, te se je njime pokušalo istražiti posjeduju li nastavnici kompetencije potrebne za uspješnu prevenciju poremećaja u ponašanju.

Uvidom u konzultiranu literaturu uočila sam da postoji više različitih definicija i tumačenja poremećaja u ponašanju. Najčešće se spominju pojmovi poput rizičnih ponašanja, neprilagođenih i neprihvatljivih ponašanja, zatim asocijalnih, antisocijalnih, te društveno neprihvatljivih ponašanja, no o tome upravo govori prvo poglavlje ovoga rada. U prvom dijelu rada, osim terminologije poremećaja u ponašanju govori se i o važnosti socijalne pedagogije u području poremećaja u ponašanju. Drugo poglavlje govori o podjeli poremećaja u ponašanju na aktivne i pasivne poremećaje, te donosi opise nekih od njih. Fizička i verbalna agresija, laganje, nametljivost, nediscipliniranost, pretjerano uzorno dijete, neki su od poremećaja u ponašanju, a koji se odnose na aktivne poremećaje u ponašanju. U pasivne poremećaje u ponašanju možemo uvrstiti plačljivost, plašljivost, potištenost, povučenost, nezainteresiranost. Prkos neki autori svrstavaju i u aktivne i u pasivne poremećaje u ponašanju. U trećem dijelu rada govori se o utjecaju obitelji i škole na razvoj određenih oblika poremećaja u ponašanju djece, a četvrti dio rada se odnosi na prevenciju poremećaja u ponašanju, te kompetencije nastavnika koje su potrebne kako bi nastavnici znali prepoznati određene poremećaje kod učenika, pružiti im potrebnu pomoć ili djelovati na način da se poremećaji uopće i ne pojave. Iza teorijskog dijela slijedi metodologija, te rezultati samog istraživanja, a na kraju rada nalazi se zaključak te prilozi koji su korišteni tijekom istraživanja.

1. Poremećaji u ponašanju

Uvidom u dostupnu literaturu, uočila sam da ne postoji univerzalna definicija poremećaja u ponašanju, već se autori služe s pregršt različitih pojmova i definicija kojima objašnjavaju što su to poremećaji u ponašanju. Prema jednoj od definicija, poremećaji u ponašanju skupni su naziv za sve one pojave: biološke, psihološke i socijalne geneze koje u određenoj mjeri pogađaju pojedinca i nepovoljno djeluju na njegovu aktivnost, ali isto tako nepovoljno djeluju i na druge pojedince (Dobrenić i Poldrugáč, prema Koller-Trbović, 2003).

Autorica Koller-Trbović (2003) o definiciji i pojmu poremećaja u ponašanju govori u užem i širem smislu. Prema njoj definicije poremećaja u ponašanju trebaju zahvatiti rizična ponašanja, preddelinkventna ponašanja, te antisocijalna i delinkventna ponašanja. Delinkventna ponašanja svrstava u ponašanja u užem smislu i u njihovom prepoznavanju, definiranju, ali i reagiranju na njih ne postoje veće teškoće. No, kod poremećaja u ponašanju u užem smislu postoje određene nejasnoće jer ih je teško definirati, teško se otkrivaju pa zbog toga često izostaje pravodobno reagiranje na njih. Upravo zbog nedostatka pravodobnog reagiranja na poremećaje u ponašanju, dolazi do njihovog sve većeg razvoja. Autorica navodi da je kod graničnih ponašanja koja se ne mogu lako identificirati, teško odrediti koja ponašanja predstavljaju poremećaje, a koja ne. Nadalje, autorica govori kako postoji veći broj djece i mladih s poremećajima u ponašanju u širem nego u užem smislu. Pod tim ponašanjima misli na ponašanja koja sa sobom nose rizik, štetna su i opasna, ali nisu kazneno djelo.

Myschker (prema Koller-Trbović, 2003) poremećaje u ponašanju smatra višim pojmom pod koje pripadaju i pedagoški termini poput teško odgojivi i odgojne teškoće.

Neki autori poremećaje u ponašanju smatraju psihičkim, emocionalnim poremećajima, te poremećajima ličnosti. U skladu s tim, M. i T. Košićek (prema Opić, 2007) navode da su poremećaji u ponašanju upravo psihički poremećaji. Za takva su ponašanja karakteristična ponašanja u kojima mlada osoba iskazuje negativan stav prema članovima obitelji, vršnjacima, učiteljima. Autori navode da su uzrok takvim ponašanjima kod djece nedostatak sigurnosti, te prihvaćenosti. Povezujući poremećaje u ponašanju sa socijalnim prihvaćanjem, Matić (prema Opić, 2007) uzrokom poremećaja u ponašanju smatra nedostatak zadovoljenja socijalnih potreba zbog čega se dijete ponaša asocijalno. Poremećaji u procesu socijalizacije odlikuju odstupanjem od normi uobičajenog ponašanja, kako intelektualnog, tako i emocionalnog te socijalnog.

Andrilović i Čulina (prema Opić, 2007) poremećaje u ponašaju smatraju poremećajima ličnosti. Djeca sklona poremećajima ličnosti imaju problema u kontroli vlastitog ponašanja i interakciji s okolinom.

Kostelnik i suradnici (2004, prema Opić, 2007) poremećaje u ponašanju povezuju s emocionalnim teškoćama. Djeca koja imaju emocionalne teškoće nisu u stanju izgraditi i održati zadovoljavajuće odnose s vršnjacima ili nastavnicima. Nadalje, ako su djeca općenito nesretna i depresivna, ako se pojavljuju neki tjelesni simptomi ili učestalo doživljavanje osjećaja straha vrlo je vjerojatno da dijete pati od određenog poremećaja u ponašanju. Slično tome govore Trunbull i suradnici (1999, prema Opić, 2007) koji također povezuju poremećaje u ponašanju s emocionalnim teškoćama. Pri tome, podrazumijevaju poremećaje povezivanja, bipolarnost, anksioznost, poremećaj protivljenja, prkošenja, vladanja, poremećaje u ishrani, te dječju shizofreniju.

Opširniju definiciju poremećaja u ponašanju koja obuhvaća nekoliko aspekata iz kojih se mogu promatrati poremećaji u ponašanju donosi autor Biondić (prema Opić, 2007) koji kaže da su poremećaji u ponašanju nadređeni pojam koji objedinjuje psihičke poremećaje, emocionalne poremećaje i socijalnu zapuštenost.

O poremećajima u ponašanju kao socijalnoj zapuštenosti govori i Pediček (1986, prema Opić, 2007), prema kojemu je odgojna zapuštenost termin za devijacijsku pojavu u procesu socijalizacije djeteta, a iskazuje se u nesocijaliziranom ponašanju. U skladu s tim, koristi i pojam prijestupničko ponašanje pod kojim podrazumijeva najviši stupanj odgojne zapuštenosti. Najviši stupanj odgojne zapuštenosti odnosi se na ponašanja koja su društveno neprihvatljiva, te ponašanja kojima se krše pravne ili moralne norme društva.

Različito viđenje poremećaja u ponašanju u odnosu na navedene autore, donose Greenspan i Wieder (2003, prema Opić, 2007). Oni poremećaje u ponašanju smatraju poremećajima regulacije. Takvi se poremećaji očituju u teškoćama pri reagiranju na osjete i u motoričkom planiranju. Takvi poremećaji nisu povezani sa sposobnošću stvaranja odnosa, komunikacije i razmišljanja. Autori navode da su oni povezani s tim kako djeca sudjeluju, surađuju, kako obrađuju informacije i uče, prepoznaju li se kod njih napadi bijesa i agresivnosti. Prema istim autorima postoji pet oblika poremećaja regulacije: osjetljiv/plašljiv, prkosan, povučen, aktivan/nesuzdržan, nepažljiv.

1.1. Utjecaj socijalne pedagogije u području poremećaja u ponašanju

Socijalna je pedagogija kao i mnoge druge discipline usmjerena na prevenciju, te na pružanje pomoći osobama s poremećajima u ponašanju. Autorica Bouillet (2009) kaže da se djelatnost socijalne pedagogije odvija između dvije krajnosti: sociopedagoškog panpedagogizma, prema kojemu je sve zapravo socijalna pedagogija i sociopedagoškog nihilizma, prema kojemu nema mjesta za socijalnu pedagogiju, pa ni socijalne pedagogije same, već se radi o tome koliko će ta disciplina ući u neko od područja etabliranih klasičnih stručnih disciplina. Autorica je u jednom od svojih radova željela pokazati važnost socijalne pedagogije koja cjelovito i u potpunosti slijedi potrebe mladih s poremećajima u ponašanju kao što to ne radi nijedna od ostalih stručnih disciplina.

Među brojnim pristupima koji nastoje odgovoriti na potrebe djeteta s poremećajima u ponašanju ističe se socijalna pedagogija kao interdisciplinarna znanost, teorija i praksa koja u intervencijskom aspektu uključuje pet dimenzija: skrb, inkluziju, socijalizaciju, odgojno-obrazovnu potporu i socijalnu edukaciju (Kyrjacou, 2009, prema Bouillet). Upravo zbog toga što su djeca i mladi s poremećajima u ponašanju suočena s nepovoljnim obrazovnim, ali i socijalnim ishodima, potrebno je raditi na tome da društvene intervencije budu usmjerene prema najboljem interesu djece i mladih s poremećajima u ponašanju. Stoga, socijalna pedagogija koja se nalazi u temelju mnogih disciplina, brine o vezi mladih i društva u kojemu žive, te svojim pedagoškim metodama rada nastoji postići integraciju djece i mladih koji se zbog određenih razloga nalaze u nepovoljnom položaju u društvu (Cameron, 2004).

2. Aktivni i pasivni poremećaji u ponašanju

Pojam aktivni i pasivni poremećaji u ponašanju u literaturi se najčešće navode kao eksternalizirani i internalizirani poremećaji u ponašanju. Eksternalizirani, odnosno aktivni poremećaji u ponašanju odnose se na nedovoljno kontrolirana i na druga usmjerena ponašanja. Internalizirani ili pasivni poremećaji u ponašanju odnose se na ponašanja koja se pretjerano kontroliraju i takva su ponašanja usmjerena prema sebi (Bouillet i Uzelac, 2007, prema Maglica i Jerković, 2014). Internalizirani poremećaji u ponašanju teže se uočavaju što dovodi do toga da u školskom okruženju bivaju zanemareni. Neprimjerenost takvih ponašanja opasno je jer ono može dovesti do ponašanja koja postaju ugrožavajuća i za pojedinca i za njegovu okolinu.

Autorice Maglica i Jerković (2014) provele su istraživanje vezano uz područje internaliziranih poremećaja u ponašanju. Cilj istraživanja bio je istražiti potrebe za prevencijom internaliziranih problema u školskom okruženju. O prevenciji poremećaja u ponašanju bit će više riječi u istoimenom poglavlju, a ovdje se nastoje pokazati neka obilježja internaliziranih, ali i eksternaliziranih poremećaja u ponašanju.

Bornstein i suradnici (2010, prema Maglica i Jerković, 2014) navode da eksternalizirana ponašanja uključuju probleme s pažnjom, samokontrolom, nesuradljivošću kao i antisocijalna i agresivna ponašanja, dok se internalizirana ponašanja odnose na depresivna raspoloženja, povučenost, anksioznost, osjećaj inferiornosti, sramežljivost, preosjetljivost, te osjećaje somatskih poteškoća.

Bašić (2009, prema Maglica i Jerković, 2014) govori da internalizirana ponašanja koja se očituju u povučenosti, nestabilnosti, osamljenosti, sklonosti pretjeranom maštanju pripadaju u skupinu ponašanja za koja je vjerojatno da će trajati i u kasnijoj dobi.

Socijalne kompetencije također, utječu na daljnji razvoj internaliziranih poremećaja u ponašanju kod djece koji mogu trajati tijekom duljeg vremena (Bronstein, 2009, prema Maglica i Jerković, 2014), pa tako odbacivanje od strane vršnjaka i usamljenost u vrtićkoj dobi utječu na razvoj depresivnih simptoma kod djece u razdoblju kroz četiri sljedeće godine, povećavaju socijalnu izoliranost, a povezani su i s depresivnim raspoloženjima kod dječaka od 12 do 15 godina (Gazelle i Ladd, 2003, prema Maglica i Jerković, 2014).

U svojem istraživanju Maglica i Jerković (2014) navode visoku anksioznost i visoku depresivnost kao psihička stanja djeteta popraćena mnogim internaliziranim simptomima:

- Visoka anksioznost – povezana je s lošim razvojnim ishodima koje uključuje izbjegavanje razvojnih aktivnosti tipičnih za određenu dob djeteta, rizik od kombinacije anksioznog poremećaja s drugim anksioznim poremećajima, depresijom, te poteškoćama u prilagođavanju društvenim normama. Glavina i Keresteš (2007, prema Maglica i Jerković, 2014) navode da su učenici bez obzira na iskazanu anksioznost jednako dobro ili loše prihvaćeni kao i njihovi vršnjaci. Što se tiče prisutnosti anksioznosti s obzirom na spol, Mišćević (2007, prema Maglica i Jerković, 2014) navodi da su djevojčice anksioznije od dječaka. Djevojčice su više zabrinute oko škole i školskih obaveza, boje se reakcija roditelja na ocjene, ali i reakcija nastavnika, te reakcija vršnjaka zbog straha od ismijavanja.
- Visoka depresivnost – povezana je s različitim psihosocijalnim smetnjama u koje pripadaju problemi sa školskim uspjehom, smanjeni međuljudski odnosi, depresivna stanja tijekom života, povećan rizik od suicidalnih misli, te povećana vjerojatnost od zlouporabe sredstava ovisnosti. S obzirom na spol, djevojčice u većoj mjeri pokazuju internalizirane simptome kao što su osjećaj tuge, potreba za plakanjem i suicidalne misli. Nadalje, izostanak prijateljskih odnosa, kao i povučenost, pojačavaju osjećaj tuge kod djeteta. Prijateljski odnosi vrlo su važni u razvoju djeteta te pomažu udaljiti dijete od depresivnog stanja.
- Bezvoljnost i rastresenost – većinom su vezani uz pospanost u školi, nezainteresiranost za školsko gradivo, poteškoće u koncentraciji, lijenost u izvršavanju školskih obaveza, te brzopletost.
- Povučenoost – pretpostavlja izolaciju iz grupe. Povučenoost karakteriziraju usamljenost, tuga, depresivno raspoloženje, što ujedno predstavlja i posljedicu izolacije od vršnjaka (Rubin, Hymel i Milis, 1989, prema Maglica i Jerković, 2014). Nadalje, povučenoost i izostanak prijatelja rizični su čimbenici u školskom okruženju. Postoje dva načina izoliranosti: jedan je da dijete samo izbjegava vršnjake jer je sramežljivo, voli biti usamljeno i ne podnosi negativne reakcije, dok kod drugog načina vršnjaci isključuju dijete najčešće zbog toga jer je agresivno, nedovoljno zrelo za svoje godine i zbog toga što nema razvijene socijalne vještine. Bukowski i suradnici (2010, prema Maglica i Jerković, 2014) navode da djeca izolirana iz grupe pokazuju visoku razinu tuge.
- Sramežljivost – prema Schlenker i Leary (1982, prema Maglica i Jerković, 2014) sramežljivost predstavlja tendenciju da se učenik osjeća loše onda kada na nekoga želi

ostaviti dojam, ali sumnja u svoje sposobnosti. Sramežljiva osoba zbog toga često izbjegava situacije u kojima može biti neprihvaćena ili odbačena.

Autor Opić (2007) također navodi neka ponašanja okarakterizirana pasivnim simptomima kao što su plačljivost, plašljivost, nemarnost, potištenost i nezainteresiranost.

- Plačljivost – prisutna je kod učenika koji iskazuju ispade plača, a koji nisu uzrokovani nekom vanjskom situacijom i obratno, te kod učenika koji teško ili uopće ne mogu kontrolirati emocije.
- Plašljivost – plašljivi se učenici često drže po strani od svojih vršnjaka, na pitanja učitelja odgovaraju tihim i nesigurnim glasom, a kada se nađu napadnuti od strane kolega izbjegavaju svađu. Kod takvih učenika mogu biti vidljivi simptomi poput uznemirenosti, bljedila, pojačanog znojenja, napetosti, zbunjenosti ili neodlučnosti.
- Nemarnost – takvi učenici često su indiferentni prema školskim obavezama, zaboravljaju zadaće, ne nose školski pribor i lako gube interes za rad.
- Potištenost – javlja se kod učenika koji su izrazito šutljivi, bezvoljni i nenasmijani. Takvi učenici često pokazuju znakove depresivnosti poput krajnje povučenosti, mrzovoljnosti, otresitosti, pasivnosti i tjeskobe.
- Nezainteresiranost – nezainteresirani učenici se nedovoljno odgovorno odnose prema zadacima, ometaju nastavnike i ostale učenike. Kod takvih se učenika javlja sklonost bježanju s nastave i dosađivanju onda kada borave na nastavi.

Opić (2007) donosi i pregled nekoliko ponašanja koja pokazuju eksternalizirane simptome, a to su: fizička i verbalna agresivnost, nametljivost i naglašena potreba za pažnjom, nediscipliniranost, laganje, a prkos prema Opiću (2007) pripada i u pasivna i u aktivna ponašanja.

- Fizička agresivnost – prepoznaje se onda kada su učenici skloni rješavati probleme konfliktima ili tučnjavama, kada su u određenim situacijama skloni uništavanju predmeta, simbola ili nekih drugih objekata. Ono što zabrinjava je sve učestalija pojava agresivnog ponašanja od predškolskog uzrasta do adolescentske dobi. Tjelesnom obliku agresije koji uključuje sve oblike udaraca, guranja i naguravanja skloniji su dječaci.
- Verbalna agresivnost – prepoznaje se u situacijama kada među učenicima vladaju nesuglasice, a oni su neprijateljski raspoloženi, svadljivi i vulgarni. Učenici skloni verbalnoj agresivnosti koriste se zlobnim ogovaranjem, upućuju rasističke primjedbe, rugaju se i omalovažavaju. Verbalnoj agresiji sklonije su djevojčice nego dječaci.

- Laganje – vidljivo je onda kada učenici neistinama pokušavaju primjerice, opravdati neopravdane sate ili iznuditi bilo koju korist, kada modificiraju istinu na način koji njima odgovara kako bi bili prihvaćeni od strane vršnjaka, kako bi prebacili krivnju na nekoga drugog, te izbjegli krivnju ili kaznu za koju su sami odgovorni.
- Nametljivost – nametljivi učenici teže tomu da budu zapaženi i primijećeni. Onda kada ih drugi ne doživljavaju služe se upadicama, neprimjerenim komentarima ili dobacivanjima samo kako bi skrenuli pažnju na sebe. Takvi su učenici skloni upadati u riječ jedni drugima i učiteljima, a njihove upadice nisu povezane s nastavnim sadržajem. Svojom potrebom za dominacijom i nametanjem vlastitih stavova takvi učenici narušavaju radnu atmosferu.
- Nediszipliniranost – nedisziplinirani učenici često su neugodni u komunikaciji, skloni su negativnom isticanju i samodokazivanju, a često i ne ispunjavaju školske obaveze. Takvim učenicima često nedostaje motivacije za rad, pa se stoga dosađuju i zadirkuju druge učenike.
- Uzorno dijete – uzorno dijete se prepoznaje u pretjeranoj discipliniranosti, postavljanju vrlo ambicioznih ciljeva. Takvi su učenici, iako dobrog vladanja, često nedruželjubivi i skloni su podcjenjivanju drugih učenika.
- Prkos – prkosno ponašanje kod učenika se prepoznaje u odbijanju ispunjavanja školskih obaveza i u naglašavanju vlastitog bunta prema školi. Na takve učenike kazna često ne djeluje, te se oni prema njoj postavljaju vrlo indiferentno. Prkosni učenici skloni su plakanju bez razloga, napadima bijesa, udaranju nogama o pod, lupanju šakama ili valjanju po podu.

Nadalje, Maglica i Jerković (2014) zaključuju da je inteligencija pozitivno povezana sa socijalnim kompetencijama, a negativno s brojnim pasivnim i aktivnim poremećajima u ponašanju tijekom djetetova razvoja. U skladu s tim, djeca koja u ranijoj dobi imaju razvijene socijalne vještine, neovisno o simptomima koje iskazuju u kasnijoj dobi, manifestiraju manje psihopatoloških simptoma u kasnijoj dobi za razliku od djece koja u ranijoj dobi nemaju u dovoljnoj mjeri razvijene socijalne vještine.

O povezanosti socijalnih kompetencija i poremećaja u ponašanju govori i longitudinalno istraživanje Bronsteina i suradnika (2010). Istraživanje je provedeno na uzorku od 117 djece u dobi 4, 10 i 14 godina. Istraživanjem je utvrđeno da djeca s nižim socijalnim kompetencijama, u dobi od 4 godine, pokazuju više aktivnih i pasivnih poremećaja u ponašanju u dobi od 10

godina, te više aktivnih poremećaja u ponašanju u dobi od 14 godina. Također, djeca s nižim socijalnim kompetencijama, u dobi od 4 godine, pokazuju više pasivnih poremećaja u ponašanju u dobi od 10 i 14 godina. Nadalje, djeca koja pokazuju više pasivnih oblika poremećaja u ponašanju u dobi od 4 godine, pokazuju ih i u dobi od 10 godina, a u dobi od 14 godina pokazuju više aktivnih oblika poremećaja u ponašanju.

3. Rizični i zaštitni čimbenici

Poremećaji u ponašanju često se povezuju s rizičnim čimbenicima koji uvelike utječu na djetetovo odrastanje. Kranželić-Tavra (2002) govori o rizičnim i zaštitnim čimbenicima koji utječu na razvoj poremećaja u ponašanju djece i mladih. Ti se čimbenici svrstavaju na tri razine: individualna razina koja se odnosi na pojedinca, razina užeg okruženja u koju pripadaju obitelj, vršnjaci, škola, susjedstvo i lokalna zajednica, te razina šireg okruženja koja se odnosi na društvo i zajednicu u cjelini. Nadalje, Domitrovich i suradnici (2010, prema Maglica i Jerković, 2014) navode tri domene u kojima se nalaze zaštitni i rizični čimbenici koji se mogu usporediti s prethodnim razinama rizičnih i zaštitnih čimbenika o kojima govori Kranželić-Tavra (2002). Tri domene u kojima se nalaze zaštitni i rizični čimbenici su: individualna domena koja se odnosi na inteligenciju, kognitivne vještine i temperament pojedinca, sljedeća domena je kvaliteta interakcija individue sa svojim okruženjem što uključuje pozitivne veze s drugima, odnos djeteta i roditelja, a treću domenu čine čimbenici u samom okruženju kao što su siromaštvo, susjedstvo, lokalna zajednica (Domitrovich, 2010, prema Maglica i Jerković, 2014).

Čimbenike koji utječu na razvoj djeteta i mladih Kranželić-Tavra (2002) dijeli na zaštitne i rizične čimbenike. One čimbenike koji utječu na razvoj djece i mladih, a koji povećavaju vjerojatnost pozitivnih razvojnih ishoda, Kranželić-Tavra (2002) naziva zaštitnim čimbenicima, a pod rizičnima smatra sve one utjecaje i karakteristike osobe i okruženja koji pozitivne ishode čine manje vjerojatnima.

3.1. Utjecaj obiteljskog okruženja na poticanje razvoja poremećaja u ponašanju

Obitelj je mjesto primarne socijalizacije djeteta, mjesto na kojemu dijete stječe prva znanja i navike, te obitelj kao takva može imati snažan utjecaj na razvoj poremećaja u ponašanju. Poremećaji u ponašanju često su pokazatelji uspješnosti, odnosno neuspješnosti socijalne integracije. Koliko je važna dobra komunikacija između roditelja i djece i stvaranje osjećaja pripadnosti govori sljedeće istraživanje. Autorica Tasić (1994) provela je istraživanje kojemu je cilj bio utvrditi neka obilježja komunikacije između roditelja i djece, kao i pronalaženje različitosti u tim obilježjima, a prema kriteriju izražavanja poremećaja u ponašanju djeteta. Istraživanje je provedeno na uzorku učenika osmih razreda, a kao instrument prikupljanja podataka korišten je upitnik o modalitetima ponašanja učenika koji su ispunjavali učenici. U rezultatima istraživanja autorica je otkrila da se doživljaj komunikacije s roditeljima djece koja ne iskazuju poremećaje u ponašanju značajno razlikuje od doživljaja komunikacije s roditeljima djece koja iskazuju poremećaje u ponašanju. Djeca koja pokazuju određene poremećaje u ponašanju doživljavaju da je razina njihove komunikacije s ocem i majkom niska, kao i razina međusobnog podržavanja članova obitelji, dok je kod djece koja ne pokazuju poremećaje u ponašanju ta razina komunikacije i međusobnog prihvaćanja visoka. Nadalje, Tasić (1994) pri tome upućuje na problem, te naglašava da ako se ne uvažavaju djetetovi doživljaji komunikacije s roditeljima može doći do još većih problema u odnosu među njima. Također, naglašava da je potreban edukativno-informirani rad s roditeljima, te pobuđivanje njihove svijesti o važnosti otvorene komunikacije s djecom i međusobnog podržavanja za djetetov zdrav psihički i fizički razvoj.

O povezanosti komunikacije u obitelji s ponašanjem djece govori i istraživanje autorica Bašić i Žižak (1992) kojemu je cilj bio utvrđivanje prediktivnih vrijednosti komunikacije u obitelji na ponašanje djece starije osnovnoškolske dobi. Autorice su se u istraživanju služile samopercepcijama i samoiskazima učenika sedmih i osmih razreda o njihovom ponašanju i kvaliteti komunikacije u obitelji. U svojem radu spominju autore Himes-Chapman i Hausen (1993) koji su ispitali razlike između normalnih i delinkventnih adolescenata u percepciji obiteljskih odnosa i self-koncepta. Delinkventni adolescenti, kako ih nazivaju Himes-Chapman i Hausen (1993, prema Bašić i Žižak, 1992), roditelje doživljavaju kao osobe koje postavljaju visoke standarde, čvrste okvire, kao one koji diktiraju maloljetniku kako da se osjeća, te odbijajući ga kao osobu istodobno. Isti ti adolescenti sebe su opisali kao osobe koje

sumnjaju u vlastite vrijednosti, sebe vide kao nepoželjne, depresivne i nesretne, te imaju malo vjere i povjerenja u sebe. Bašić i Žižak (1992) u rezultatima svojeg istraživanja objašnjavaju da se svaki faktor ponašanja može objasniti specifičnim modalitetima komunikacije. Prema tome, uzrok koji potiče razvoj preddelinkventnog ponašanja vide u nedostatnoj komunikaciji, neiskrenoj komunikaciji, komunikaciji koja nema pozitivnih poruka, te komunikaciji koja se odvija samo zbog materijalnih dobiti. Nadalje, slična obilježja komunikacije utječu na neuspjeh u školi. Ovdje se, osim nedostatka pozitivnih poruka i materijalne sigurnosti, pojavljuju kritika i predbacivanje, konfliktnost odnosa, te zlonamjernost i nepovjerenje. Otpor prema autoritetu veže se uz nedostatnu komunikaciju, uz obitelj kao mjesto u kojemu se dijete ne osjeća ugodno, uz komunikaciju iz koje se iščitavaju neugodne poruke, uz članove obitelji individualiste, te uz komunikaciju koja za obilježje ima omalovažavanje. Percepciji lošeg stanja u sredini doprinosi konfuzija u obiteljskom komuniciranju. Odsutnost interesa kao jedan od faktora ponašanja, okarakteriziran je nedostatnom i nedovoljnom komunikacijom, pretjeranoj izravnosti u komunikaciji, neefikasnosti komunikacije, te stvaranjem mišljenja da je u obitelji bolje nego izvan nje. Faktor ponašanja koji se odnosi na socijaliziranost očekivanu za dob, pretpostavlja ponašanja kao što su međusobna povezanost članova obitelji, emocionalna pripadnost, međusobno poštovanje, te jasna struktura i pravila. Autorice iz svoga istraživanja zaključuju da je za ponašanje djece koje se označava adekvatnim i očekivanim za dob, važna komunikacija u obitelji u funkciji obiteljskog zajedništva, međusobne suradnje članova obitelji, te zajedničko sporazumijevanje.

3.2. Utjecaj školskog okruženja na poticanje razvoja aktivnih i pasivnih poremećaja u ponašanju

Iako obitelji zadržavaju ključnu ulogu u razvoju djeteta, škola također, ima značajnu ulogu u procesu odrastanja djeteta. Škola postaje važan socijalizacijski kontekst, mjesto stjecanja prijateljstava, razvijanja međuljudskih odnosa, učenja odgovornosti, te mjesto gdje se određena ponašanja, često i ona donesena iz obitelji, modificiraju, potkrepljuju ili uče novi oblici ponašanja (Gruden, 1997, prema Kranželić-Tavra, 2002).

Kranželić-Tavra (2002) naglašava da škola, iako treba biti po mjeri učenika, ona je često postavljena po pravilima udaljenim od učenika i njegovih potreba. Ne uspijevaju se svi učenici prilagoditi pravilima i pritiscima koje škola nameće, pa kod nekih učenika može doći do smetnji u redovitom razvoju. Williams, Ayers i Arthur (1997, prema Kranželić-Tavra, 2002) navode rizične čimbenike vezane uz školsko okruženje. U takve čimbenike ubrajaju školski neuspjeh, siromašno akademsko postignuće, disciplinske probleme, te nedostatnu privrženost školi. Vrlo slične čimbenike vezane uz školsko okruženje navodi i Dryfoos (1997, prema Kranželić-Tavra, 2002). Prema njemu, rizični čimbenici vezani uz školu su: niska očekivanja uspjeha, slaba predaja učenju, zaostajanje u školi i niske ocjene.

Očitovanje ranih akademskih neuspjeha i poteškoća u učenju sa sobom dovodi kasnije teškoće u učenju, ali i na području ponašanja i socijalnog funkcioniranja. Nadalje, rani poremećaji u ponašanju, a ponajviše agresivno ponašanje i slabe veze s vršnjacima vezane su uz probleme školskog postignuća i poremećaja u ponašanju (Kranželić-Tavra, 2002).

Cowen i suradnici (1996, prema Kranželić-Tavra, 2002) smatraju da rani problemi s adaptacijom na školu imaju različite izvore kao što su: teško prijašnje životno iskustvo, negativan stav prema školi, nesposobnost suočavanja sa školskim zahtjevima, stalna podvrgnutost stresu. Isti ti problemi adaptacije dolaze u različitim oblicima ponašanja koja najčešće uključuju: neprijateljska i agresivna ponašanja, strašljiva, anksiozna i povučena ponašanja, nezainteresiranost za učenje, isključivanje, a mogu postojati i kombinacije navedenih ponašanja. Opasnost takvih oblika ponašanja leži u njihovom sprječavanju učenja i osobnog razvoja djeteta, te osiromašenju obrazovnih prilika učenika. O povezanosti problema u ponašanju i akademskog uspjeha govori Sutherland (2004) te ističe da učenike s emocionalnim i ponašajnim problemima karakteriziraju nedostaci koji su vidljivi u akademskim postignućima, te u problemima u ponašanju u učionici. Nadalje, navodi da je

odnos između poremećaja u ponašanju učenika i akademskog uspjeha složen. Učenici s emocionalnim i ponašajnim teškoćama iskazuju ponašanja poput agresivnosti i izbjegavanja rješavanja zadataka. Takvi učenici izostaju iz škole mnogo više nego drugi učenici i učenici s nekim drugim poteškoćama, te imaju znatno niži prosjek od ostalih učenika. Učenici koji iskazuju agresivna ponašanja prati siromašan akademski uspjeh, neučinkovite i negativne povratne informacije učitelja, ali i siromašne vlastite kompetencije učenika (Hausemann, Eron, Yarmel, 1987, Sutherland, 2004). Istraživači su pretpostavili da su ponašajni problemi učenika odgovor na neugodne podražaje, neučinkovitu nastavu i neprimjerene zadatke. Nadalje, navodi da agresivni obrasci ponašanja učenika povećavaju vjerojatnost da će djeca razviti negativne odnose s učiteljima, te također, navodi da su problematični odnosi djece i odgajatelja u vrtiću povezani s akademskim i ponašajnim problemima kroz osnovnu školu. Isto tako, postoje i istraživanja koja pokazuju da učitelji daju više uputa učenicima koji ne iskazuju probleme u ponašanju, a upravo bi učitelji trebali biti oni koji ohrabruju učenike, daju im podršku i potiču pozitivna društvena ponašanja (Sutherland, 2004).

Kranželić-Tavra (2002) ističe važnost zaštitnih čimbenika koji su potrebni za podupiranje pozitivnog i zdravog razvoja djeteta. U zaštitne čimbenike ubraja: socijalnu, emocionalnu i kognitivnu kompetentnost, privrženost školi, predanost učenju, sposobnost održavanja i stvaranja pozitivnih odnosa u školi, te postojanje važnih odraslih osoba u školskom okruženju za dijete, no o tome će više biti riječi u dijelu rada o prevenciji poremećaja u ponašanju.

Kada se radi o rizičnim čimbenicima u školskom okruženju, a koji su povezani s pasivnim poremećajima u ponašanju, Bašić (2009, prema Maglica i Jerković, 2014) navodi da su to najčešće školski neuspjeh, nedostatak povezanosti sa školom i nedostatak akademskih vještina, a Dryfoos (1997, prema Maglica i Jerković, 2014) navodi i nisko očekivanje uspjeha, slabu predanost učenju, zaostajanje u školi i niske ocjene.

Autorica Bouillet (2014) provela je istraživanje koje je imalo nekoliko ciljeva: utvrditi udio učenika razredne nastave s poremećajima u ponašanju, analizirati povezanost učiteljskih procjena i učničkih samoprocjena problema u ponašanju učenika mlađe školske dobi, te utvrditi procijenjene potencijale škole da zadovolje njihove posebne odgojno-obrazovne potrebe. Kao mjerni instrumenti korišteni su Upitnik za učitelje, Upitnik za učenike i Upitnik procjene usmjerenosti škole na prevenciju problema u ponašanju učenika. Autorica je zaključila da učitelji, roditelji i djeca različito procjenjuju problematična ponašanja i doživljavanja pojedinih teškoća. Problemi u ponašanju učenika, procijenjeni prema procjenama razrednika grupirani su u četiri kategorije: eksternalizirane poremećaje u ponašanju, probleme u vršnjačkim odnosima, teškoće u učenju i internalizirane poremećaje u

ponašanju. Kao najzastupljeniji problemi javljaju se teškoće u učenju koje se očituje kroz odustajanje od rješavanja zadataka, probleme koncentracije i razumijevanje nastavnog sadržaja (20%), zatim slijedi nediscipliniranost (14%), problemi u vršnjačkim odnosima i internalizirani problemi u ponašanju (10%). Nadalje, sve oblike agresivnog ponašanja, manipuliranje, služenje neistinama, osamljivanje i psihosomatske simptome manifestira 4% do 7% učenika. Problemi u ponašanju, prema samoprocjenama učenika grupirani su iste kategorije kao i prema procjenama razrednika, ali u odnosu na razrednike, učenici su učestalost poremećaja u vlastitom ponašanju procijenili manje zastupljenima što se najviše očituje u kategoriji eksternaliziranih poremećaja u ponašanju. Prema samoprocjenama učenika, na prvome su mjestu prema zastupljenosti internalizirani poremećaji u ponašanju, zatim slijede teškoće u učenju popraćene nediscipliniranim ponašanjem, iza toga slijede problemi u vršnjačkim odnosima, te na kraju eksternalizirani problemi u ponašanju. Iz ovih rezultata istraživanja vidljivo je da postoje razlike u procjenjivanju poremećaja u ponašanju, te da postoji teškoća u otkrivanju i identificiranju određenih oblika internaliziranih poremećaja u ponašanju.

Autorice Uzelac i Miškaj-Todorović (1992) promatrale su nekoliko oblika ponašanja koji po svojoj učestalosti zauzimaju relativno velike razmjere. Među ponašanjima koja su promatrale nalaze se povučенost, potišтенost, nemarnost, nezainteresiranost, plašljivost i razmaženost, a ponašanja učenika procjenjivali su njihovi nastavnici, te pedagozi. Cilj istraživanja bio je ispitati učestalost promatranih modaliteta ponašanja s obzirom na školu u koju učenici polaze, te učestalost različitih modaliteta ponašanja u relaciji s njihovim općom uspjehom u učenju. Prema dobivenim rezultatima, ponašanja učenika svrstana su u dvije osnovne skupine. Prvu skupinu čine ponašanja koja se vežu uz nemarnost, nezainteresiranost i rastresенost, a ona su uglavnom ekstrovertirano orijentirana. Druga skupina se odnosi na ponašanja koja se vežu uz povučенost, plašljivost i potišтенost i ona su introvertirano orijentirana. Druga skupina je podjednako prisutna u svim školama obuhvaćenim istraživanjem, a takva su ponašanja karakterističnija za djevojčice, a ponašanja prve skupine više su karakteristična za dječake. Kada je riječ o povezanosti poremećaja u ponašanju s općim uspjehom, istraživanje je pokazalo da među učenicima koji su u razredu lošiji od ostalih po učenju ima trostruko više nemarnih i nezainteresiranih, te dva puta više rastresениh nego što takvih ima u ukupnom uzorku. Ponašanja poput grickanja noktiju, brzopletosti u govoru, prkosa, verbalne i fizičke agresije, laganja, varanja, neurednosti, loše discipline, loše izrade zadaće i izostajanja s nastave povezane su s nemarnošću i nezainteresiranošću. Nadalje, kod učenika koji su povučени situacija s uspjehom je nešto drukčija. Uz povučенost najčešće

dolaze plašljivost i potištenost. Iako je kod plašljivih i potištenih učenika u razredu više onih koji su lošiji po uspjehu od ostalih, isto je tako i više onih koji su prosječni, a znatno je manje onih koji su bolji po učenju od ostalih učenika, ali ih ipak ima, dok ih kod nemarnih i nezainteresiranih nema. S uspjehom u učenju povezani su i tikovi, te autorice navode da su dvostruko više prisutniji kod učenika s lošijim uspjehom u učenju.

Istraživanje o učestalosti manifestiranja rizičnih ponašanja provela je autorica Bouillet (2006) kojemu je cilj bio analiza načina na koje rod (spol) učenika viših razreda osnovnih škola pridonosi učestalosti manifestiranja rizičnih ponašanja. U istraživanju je sudjelovalo 411 učenika šestih i osmih razreda. Prema rezultatima istraživanja utvrđeno je da postoje znatne rodne razlike u manifestiranju rizičnih ponašanja učenika osnovnih škola, pri čemu su razlike izraženije što su ispitanici stariji, a skloniji su im dječaci. Djevojčice su sklonije ponašanjima koja često ostaju nezapažena, one se doživljavaju osjećajnijima, spremnije razgovaraju o vlastitim afektivnim stanjima, a djevojčice u dobi od 7 do 11 godina češće iskazuju strah, a rjeđe ljutnju. Za razliku od djevojčica, dječaci su skloniji sputavanju izražavanja većine osjećaja. Prema procjenama razrednika, uz manifestiranje jednog veže se i učestalo manifestiranje drugih oblika rizičnih ponašanja što znači da se primjerice, nediscipliniranosti, neredovitosti u izradi zadaća, fizičkoj agresiji i lijenosti, pridružuju rastresenost, nepoštovanje autoriteta i nezainteresiranost. Učenici najviše manifestiraju aktivne oblike rizičnih ponašanja koja su lako uočena od strane nastavnika. Ponašanja koja prema procjenama razrednika, učenici s obzirom na spol podjednako manifestiraju su: brzopletost, nametljivost, prkos, verbalna agresivnost, povučenost i razmaženost. Djevojčice manje participiraju u uzorku visokorizične djece, a tomu prema autoricama doprinose socijalizacijski činitelji.

4. Kompetencije učitelja i prevencija poremećaja u ponašanju

Pedagoška prevencija poremećaja u ponašanju odnosi se na primarnu prevenciju, ali se naglasak stavlja na kompetencije učitelja koje su potrebne za proces uspješnog preventivnog djelovanja u odnosu na nastanak poremećaja u ponašanju (Opić i Jurčević, 2008).

Prevencija poremećaja u ponašanju definira se kao „odgojno-obrazovni proces koji učitelji trebaju organizirati kao preventivne aktivnosti u odnosu na nastanak poremećaja u ponašanju te na ranim pedagoško-preventivnim osebujnostima rada unutar nastave, ali i izvan nje“ (Opić i Jurčević, 2008, 183).

Najčešće se stavlja naglasak na stručne suradnike kao nositelje preventivnih aktivnosti, no vrlo je važno da i učitelji posjeduju kompetencije potrebne za provođenje pedagoško preventivne djelatnosti. Razlog zbog kojeg bi učitelji trebali biti nositelji pedagoške prevencije, Opić i Jurčević (2008) pronalaze u tome što učitelji najbolje poznaju svoje učenike, njihove navike, potrebe, želje i strahove, provode najviše vremena s učenicima nego bilo koji drugi djelatnici škole, te imaju dominantnu ulogu u pristupu učeniku. Učitelji svojim obrazovanjem i kompetencijama čine nezaobilazan čimbenik u odgojno-obrazovnom procesu, njihova uloga očituje se i u izgradnji etičkih temelja učenika, a učenici prema njima iskazuju najvišu razinu povjerenja.

Opić i Jurčević (2008) proveli su istraživanje kojemu je cilj bio istražiti kompetentnost učitelja za provedbu mjera pedagoške prevencije. Istraživanje je provedeno na području 11 osnovnih škola Sisačko-moslavačke županije, a sudjelovalo je 56 učitelja/razrednika. Kao instrument prikupljanja podataka korišten je anketni upitnik. Autori naglašavaju da je potrebno osposobljavanje učitelja za provođenje pedagoške prevencije poremećaja u ponašanju, budući da je 67% učitelja iz ukupnog uzorka procijenilo da se ne smatraju kompetentnima za njenu provedbu. Iz tog podatka autori zaključuju da se u tim školama slabo provodi prevencija ili su njezini rezultati neuspješni. Ono što učiteljima smeta u pružanju pomoći je to što ne poznaju metode pedagoške prevencije (68,8%), te nedostatak vremena (63,8%). Dodatan problem predstavlja što 68,75% učitelja ne sudjeluje na aktivima ni seminarima na kojima mogu naučiti nešto o prevenciji poremećaja u ponašanju. Kao najznačajnije preventivne aktivnosti učitelji navode osnivanje radionica za učenike problematičnog ponašanja. Prema Opiću i Jurčeviću (2008), pedagoška prevencija je dugotrajan i složen proces koji podrazumijeva obrazovanje tijekom studija, ali i cjeloživotno obrazovanje, te smatra kako uloga stručnih suradnika nije njihova dominantna uloga u

prevenciji poremećaja u ponašanju, već da budu stručna pomoć učiteljima u provedbi pedagoške prevencije. Nadalje, ističe suradnju s roditeljima i razgovor s učenicima kao važne preventivne aktivnosti za roditelje.

Da učitelji pokazuju nespremnost i nesnalaženje u odgoju i obrazovanju učenika s poremećajima u ponašanju govori i Niesyn (2009, prema Bouillet, 2014), te navodi da je to često popraćeno izostankom organiziranog i planiranog programa podrške tim učenicima.

O nekompetentnosti učitelja za provedbu pedagoške prevencije govori i istraživanje Hermana i suradnika (2010b, prema Bouillet, 2014) koje pokazuje da većina učitelja nije upoznata s učinkovitim intervencijama, ne znaju vodi li se u njihovim školama evidencija o problemima u ponašanju učenika i učincima primijenjenih intervencija, usprkos tome što su pokazali primjerenu razinu poznavanja strategija učinkovitog vođenja razreda.

Sljedeće istraživanje o važnosti škole kao nositelja pedagoške prevencije provela je autorica Zubak (2007) kojemu je cilj bio utvrditi kvalitetu školskog okruženja kroz percepciju učenika te na taj način istražiti rizične i zaštitne čimbenike, odnosno potrebe djece za zdravim i pozitivnim razvojem, te potencijale za preventivne aktivnosti. Uzorak je činilo 180 učenika šest osnovnih škola s područja Istarske županije. Autorica navodi da je učenička procjena kvalitete škole mogući način identificiranja rizičnih i zaštitnih čimbenika u školskom okruženju. Procjene učenika razlikuju se po dobi. Prema rezultatima istraživanja 70,6% učenika se izjasnilo da bi išli u neku drugu školu, 70-93% učenika smatra da se u školi stječu znanja koja su korisna, ne samo u akademskom smislu, a učitelji od njih očekuju kvalitetan rad. 38% učenika uživa ići u školu. Učenici odnos svojih učitelja smatraju brižnim i relativno su zadovoljni sadržajima i aktivnostima u školi. Ono što se može prepoznati kao postojanje rizičnih čimbenika je to da trećina učenika smatra da u njihovoj školi postoje nasilne skupine učenika, a četvrtina učenika loše procjenjuje ponašanje učenika i način rješavanja disciplinskih problema. Više od polovine učenika smatra da se učenici ne uključuju u donošenje odluka vezanih za školska pravila i aktivnosti.

Odak i suradnici (2010, prema Bouillet, 2014) navode da istraživanja potvrđuju kako uspješne škole imaju razvijen poseban način pristupanja u situacijama kada učenik ima problema s učenjem ili ponašanjem, da imaju razrađen sustav djelovanja za rješavanje problema na individualnoj i grupnoj razini, te da među svim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa postoji kvalitetna komunikacija i suradnja.

Autorica Bouillet (2014) navodi da petina ispitanika kompetentnost učitelja za odgoj i obrazovanje učenika s poremećajima u ponašanju procjenjuje zadovoljavajućom, a trećina smatra da su učitelji primjereno usmjereni stvaranju sigurnog i poticajnog okruženja za

učenike. Nadalje, prema rezultatima, vidljiva je niska razina suradnje među učiteljima, te niska usuglašenost učitelja oko procjena prihvatljivosti ponašanja. Više od trećine ispitanika smatra da učenici imaju dovoljno prilika za suradničko učenje, iako im učitelji svojom međusobnom suradnjom ne daju najbolji primjer, te više od trećine navodi da sudjeluje u školskim preventivnim programima, iako oni nisu usmjereni poticanju asertivnog ponašanja i samopouzdanja učenika koje posjećuje manje od petine učitelja. Suradnju s roditeljima zadovoljavajućom procjenjuje više od trećine učitelja, a mali je udio učitelja koji procjenjuju da učenici znaju školska pravila.

Rizični i zaštitni čimbenici temelj su na kojima se trebaju graditi programi prevencije poremećaja u ponašanju. U stvaranju preventivnih programa, osim stručnih, važne su i individualne kompetentnosti poput emocionalne, kognitivne, socijalne i ponašajne. Stvaranje uspješnih intervencija treba slijediti potrebe samih osoba s poremećajima u ponašanju, te programe voditi u suradnji s roditeljima, različitim službama u zajednici, te ostalim članovima zajednice (Ferić, Kranželić-Tavra, 2001, prema Kranželić-Tavra, 2002). Uspješne intervencije pružaju mladima sigurnost i potiču promicanje zdravog razvoja sve djece, te postaju predmetom interesa zajednice u cjelini koja na djecu i mlade gleda kao vrijedne članove društva u koje se isplati ulagati, a ujedno doprinosi i stvaranju uspješne škole (Kranželić-Tavra, 2002).

Hawkins i Lama (1986, prema Kranželić-Tavra, 2002) navode da je uspješna škola usmjerena na učenje i nisku razinu nasilničkog ponašanja. U takvoj školi program rada učenici smatraju važnim i vrijednim, učenici imaju osjećaj kontrole nad dijelom događanja u školi, a sustav nagrađivanja jasan je i poznat svim učenicima. U uspješnoj školi postoji i uspješno vođenje, te niz načina za smanjivanje otuđenja u školi i jačanje povezanosti učitelja i učenika.

Koncept kvalitetne škole donosi Glasser (2001, prema Kranželić-Tavra, 2002) koji je nastao na teoriji izbora koja čovjeka shvaća kao slobodno, odgovorno biće, biće motivirano iznutra i čije je ponašanje uvijek svrhovito, raznovrsno i fleksibilno. Ovdje se kao najveća zapreka učenju pojavljuje strah od neuspjeha, kritike, govorenja ili neodobravanja. Vrlo važnim ističe se stvaranje osjećaja povjerenja na koji se onda nadovezuje i osjećaj zainteresiranosti.

Uloga škole kao nositelja preventivnih aktivnosti trebala bi biti podupiranje socijalne kompetentnosti, vještina rješavanja problema, kritičke svijesti i autonomije, te stvaranje osjećaja za smisao kod učenika. Brižni odnosi, visoka očekivanja i pružanje prilike za sudjelovanje i doprinos učenika, koraci su ka rješavanju problema izazvanim aktivnim i pasivnim poremećajima u ponašanju (Maglica i Jerković, 2014). Nadalje, vrlo je važno da ustanove, bilo predškolske, bilo školske ili druge ustanove koje rade s djecom i mladima što

prije preventivno djeluju jer svako odgađanje problema može dovesti do njegova porasta i daljnjeg razvoja (Opić, Jurčević 2008).

5. Metodologija istraživanja

5.1. Cilj i problemi istraživanja

Cilj istraživanja je ispitati koji se aktivni i pasivni oblici poremećaja u ponašanju najučestalije pokazuju kod učenika od 1. do 8. razreda iz perspektive učitelja razredne i predmetne nastave, razrednika i pedagoga.

Na temelju cilja istraživanja definirani su sljedeći problemi istraživanja:

- Ispitati koliko učenika u pojedinom razredu ima probleme u ponašanju prema procjenama učitelja razredne i predmetne nastave, razrednika i pedagoga.
- Ispitati postoje li razlike u procjenama poremećaja u ponašanju iz perspektive učitelja razredne i predmetne nastave, razrednika i pedagoga.
- Ispitati koji su najučestaliji poremećaji u ponašanju kod učenika osnovne škole.
- Ispitati kompetencije učitelja za preventivno djelovanje u području poremećaja u ponašanju.

5.2. Metoda prikupljanja podataka

U istraživanju je sudjelovalo 40 učitelja i 2 pedagoga dviju osnovnih škola s područja Bjelovarsko-bilogorske županije. Od ukupno 40 učitelja, njih 14 su učitelji razredne nastave od 1. do 4. razreda, 11 su učitelji predmetne nastave od 5. do 8. razreda i njih 15 su razrednici učenicima od 5. do 8. razreda. Uzorak je jednostavan slučajan uzorak u kojemu svaki element osnovnog skupa ima jednaku vjerojatnost biti odabran u uzorak.

Kao instrumenti prikupljanja podataka korišteni su anketni upitnici. Upitnici su se sastojali od 3 dijela. U prvom dijelu učitelji su popunjavali općenite podatke kao što su broj učenika u razredu te broj učenika s poremećajima u ponašanju, te su ti dijelovi upitnika bili prilagođeni svakoj skupini učitelja, odnosno učiteljima razredne nastave, predmetne nastave, razrednicima, ali i pedagozima. U drugom dijelu upitnika korištena je skala procjene Likertovog tipa od 4 stupnja. Taj dio upitnika bio je isti za sve ispitanike i sastojao se od 49 tvrdnji koje su se odnosile na aktivne i pasivne poremećaje u ponašanju, a za svaku tvrdnju učitelji su mogli odgovoriti N-nikada, P-ponekada, Č-često, U-uvijek. U zadnjem dijelu ankete, ispitanicima je ostavljena mogućnost otvorenog pitanja da sami navedu ako su uočili kod djece poremećaje u ponašanju, a koji nisu bili navedeni u anketnom upitniku. Nadalje, u istraživanju je korišten i upitnik o prevenciji poremećaja u ponašanju pomoću kojeg su se nastojale istražiti kompetencije učitelja za preventivno djelovanje. Upitnik se sastojao od 5 pitanja u kojem su prevladavala pitanja višestrukog izbora. Drugi dio upitnika koji se odnosi na kompetencije i pedagoško – preventivno djelovanje učitelja, prilagodila sam prema upitniku autora Opića i Jurčević-Lozančić (2008). *Kompetencije učitelja za provedbu pedagoške prevencije poremećaja u ponašanju.*

5.3. Hipoteze istraživanja

Uvidom u proučenu literaturu iz koje se može zaključiti da se pasivni poremećaji u ponašanju teže otkrivaju nego aktivni poremećaji u ponašanju, te da učitelji ne pokazuju kompetencije potrebne za preventivno djelovanje, postavljene su sljedeće hipoteze:

H_0 = Ne postoje razlike u učestalosti pojavljivanja aktivnih i pasivnih poremećaja u ponašanju učenika od prvog do osmog razreda, prema procjenama učitelja razredne nastave, učitelja predmetne nastave, razrednika i pedagoga, a oblici poremećaja u ponašanju koji prevladavaju su aktivni oblici poremećaja u ponašanju.

H_1 = postoji razlika u učestalosti pojavljivanja aktivnih i pasivnih poremećaja u ponašanju učenika od prvog do osmog razreda, prema procjenama učitelja razredne nastave, učitelja predmetne nastave i pedagoga.

H_2 = učitelji ne pokazuju kompetentnost za preventivno djelovanje u području poremećaja u ponašanju.

U ovome istraživanju zavisna varijabla se odnosi na procjene učitelja razredne i predmetne nastave, razrednika i pedagoga, a nezavisna varijabla na zanimanja, a to su: učitelj predmetne nastave, učitelj razredne nastave, razrednik i pedagog.

5.4. Postupak prikupljanja podataka

Istraživanje na temu Aktivni i pasivni poremećaji u ponašanju učenika osnovne škole provela sam početkom svibnja 2015. godine u dvije škole na području Bjelovarsko – bilogorske županije. Prilikom istraživanja korišteni su anketni upitnici koje su popunjavali svi učitelji koji su dobrovoljno pristali sudjelovati u istraživanju, kao i pedagozi u tim školama. Pri podjeli anketnih upitnika pomoć su mi pružili pedagozi koji su na sjednicama učiteljskog vijeća podijelili odgovarajuće upitnike svim učiteljima. Nakon prikupljenih anketnih upitnika krenula sam s njihovom analizom. Prilikom obrade podataka, rezultate istraživanja prikazivala sam u postotcima, što se odnosi na broj učenika s poteškoćama u ponašanju od 1. do 8. razreda prema procjenama pedagoga i učitelja. Rezultate izražene u postotcima prikazivala sam za sve tvrdnje u upitniku koje su se odnosile na učestalost pojavljivanja aktivnih i pasivnih poremećaja u ponašanju prema procjenama učitelja razredne i predmetne nastave, razrednika, te prema ukupnom broju svih učitelja od 1. do 8. razreda koji su sudjelovali u istraživanju. Iste te podatke izrazila sam i putem aritmetičke sredine. Za rezultate drugog dijela upitnika, o kompetencijama učitelja za preventivno – pedagoško djelovanje također sam se koristila postotcima.

6. Rezultati istraživanja

Analizirajući ankete, uočeno je da u istraživanju nisu sudjelovali učitelji svih razrednih odjeljenja. Od ukupno 603 učenika istraživanjem je obuhvaćeno njih 484, jedino su pedagozi uzeli u obzir ukupan broj učenika u školi.

6.1. Procjene pedagoga o broju učenika s poremećajima u ponašanju

U dvije osnovne škole, od ukupno 603 učenika, pedagozi smatraju da tek 15-ero (2,49%) djece pokazuje određene poremećaje u ponašanju, što je vidljivo iz tablice 1. Uspoređujući odgovore oba pedagoga uočeno je da se kao poremećaj u ponašanju najučestalije pojavljuje nemarnost, zatim agresivnost, pretjerano uzorno dijete, laganje, te na petom mjestu nametljivost koja se nalazi vrlo visoko kada su učitelji u pitanju. Na zadnjem mjestu prema učestalosti pojavljivanja poremećaja u ponašanju nalazi se nediscipliniranost, potištenost i povučenost.

Tablica 1. Procjene pedagoga škola o broju učenika s poremećajima u ponašanju

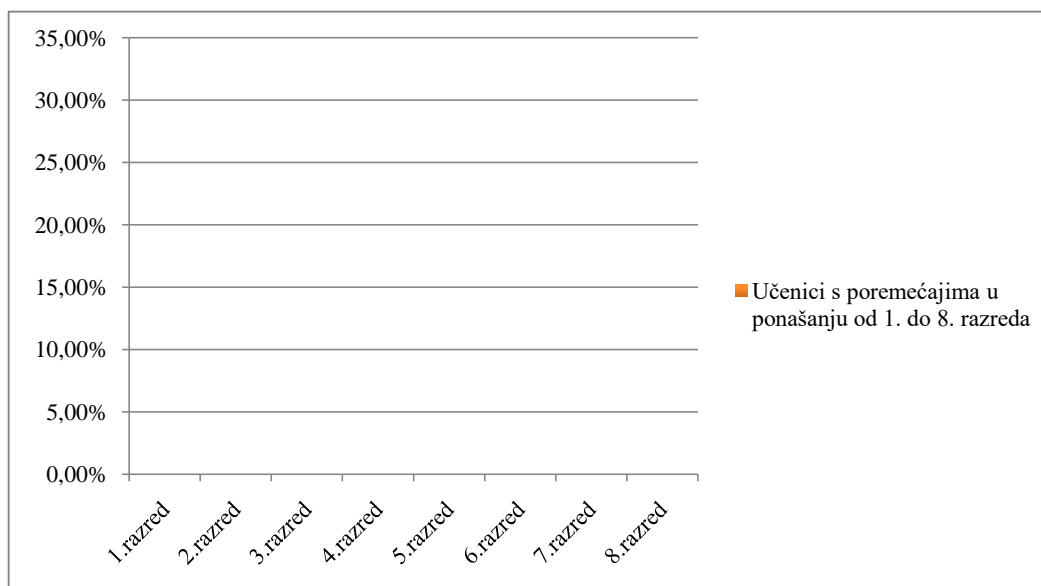
Škola	Broj učenika	Broj učenika s poremećajima u ponašanju – procjene pedagoga	Udio učenika s poremećajima u ponašanju
1. škola	423	5	1,82%
2. škola	180	10	5,65%
Ukupno	603	15	2,49%

6.2. Procjene učitelja o broju učenika s poremećajima u ponašanju

U sljedećoj tablici prikazan je broj učenika s poremećajima u ponašanju, prema procjenama učitelja za svaki od razreda, pri čemu je obuhvaćeno 484 učenika. Učitelji su procijenili da od 484 učenika njih 76 pokazuje određene aktivne ili pasivne poremećaje u ponašanju. Uočeno je da najveći broj učenika pokazuje poremećaje u ponašanju u 4. razredu (33, 33%), te u 7. razredu (22,08%), dok je najmanji udio učenika s poremećajima u ponašanju uočen u 1. razredu (10,17%) i 8. razredu (11,76%). U sredini se nalaze 5. razred (11,86%), 2. razred (12,82%), 3. razred (15,95%), te 6. razred (15,67%). Prema ovim podacima uočeno je da se procjene učitelja koje se odnose na udio učenika s poremećajima u ponašanju znatno razlikuju od procjena pedagoga, te da učitelji na manjim uzorcima učenika procjenjuju više učenika s poremećajima u ponašanju, no što to procjenjuju pedagozi od ukupnog broja učenika u dvije škole. Zbog preglednosti, isti su podaci koji se odnose na postotak učenika s poremećajima u ponašanju prikazani u grafikonu 1., ispod tablice.

Tablica 2. Broj učenika s poremećajima u ponašanju od 1. do 8. razreda – procjene učitelja

	1. r.	2.r.	3.r.	4.r.	5.r.	6.r.	7.r.	8.r	Ukupno
Ukupno učenika u razredu	59	39	59	21	59	102	77	68	484
Učenici s poremećajima u ponašanju	6	5	10	7	7	16	17	8	76
Udio učenika s poremećajima u ponašanju	10,17%	12,82%	16,95%	33,33%	11,86%	15,67%	22,08%	11,76%	15,7%

Grafikon 1. Učenci s poremećajima u ponašanju od 1. do 8. razreda prema procjenama učitelja

6.3. Učestalost pojavljivanja aktivnih i pasivnih poremećaja u ponašanju kod učenika od 1. do 8. razreda prema procjenama učitelja

U tablici 3. slijedi prikaz podataka koji se odnose na odgovore učitelja razredne nastave, učitelja predmetne nastave, te razrednika o određenim situacijama koje prikazuju poremećaje u ponašanju. Tvrdnje na koje su učitelji odgovarali s N-nikada, P-ponekada, Č-često, U-uvijek odnosile su se na aktivne poremećaje u ponašanju u koje pripadaju: fizička i verbalna agresija, nametljivost, laganje, nediscipliniranost, pretjerano uzorno dijete, te pasivne poremećaje u ponašanju koji se odnose na: nemarnost, plačljivost, plašljivost, potištenost i nezainteresiranost i na aktivno - pasivni poremećaj u ponašanju prkos.

Prvo će biti prikazani rezultati koji se odnose na učestalost pojavljivanja aktivnih ili pasivnih oblika ponašanja učenika od 1. do 8. razreda što uključuje ukupan broj učitelja koji su sudjelovali u istraživanju. Nakon toga, slijedi prikaz podataka koji se odnose na učestalost pojavljivanja aktivnih ili pasivnih oblika ponašanja prema procjenama učitelja razredne nastave, zatim predmetne nastave i na kraju procjene razrednika.

6.3.1. Procjene ukupnog broja učitelja o učestalosti pojavljivanja aktivnih i pasivnih oblika poremećaja u ponašanju

Svi učitelji od 1. do 8. razreda koji su sudjelovali u istraživanju procijenili su da se kao najučestaliji oblik poremećaja u ponašanju pojavljuje nemarnost koja je najviše izražena u sljedećoj tvrdnji: „Učenici su nepažljivi u radu, brzopleti su i neprecizni.“, gdje se je 35% učitelja izjasnilo da su učenici ponekad nepažljivi u radu, brzopleti i neprecizni, 57,5% učitelja smatra da su učenici često brzopleti u radu, nepažljivi i neprecizni, a njih 5% smatra da se učenici uvijek tako ponašaju. Iza nemarnosti, prema procjenama učitelja slijedi nametljivost što najviše dolazi do izražaja u sljedećoj tvrdnji: „Učenici 'upadaju' u riječ jedni drugima i učitelju, a upadice su rijetko povezane s nastavnim sadržajem.“. 37,5% učitelja izjasnilo se da učenici ponekad „upadaju“ u riječ jedni drugima i učitelju, dok njih 55% smatra da učenici često upadaju u riječ jedni drugima i učitelju, a 7,5% učitelja misli da učenici uvijek upadaju u riječ jedni drugima i učitelju. Na predzadnjem se mjestu nalazi plašljivost, a na zadnjem potištenost. Za plašljivost je najveću brojčanu vrijednost dobila sljedeća tvrdnja: „Učenici na pitanja odgovaraju tihim i nesigurnim glasom.“, prema kojoj 32,5% učitelja smatra da učenici nikada ne odgovaraju na pitanja tihim i nesigurnim glasom, 55% učitelja smatra da učenici ponekada odgovaraju tihim i nesigurnim glasom, a 5% smatra da učenici uvijek odgovaraju tihim i nesigurnim glasom. „Kod učenika se primjećuje mrzovoljnost, otresitost ili tjeskoba.“, tvrdnja je koja se odnosi na potištenost, a prema kojoj 42,5% učitelja smatra da se kod učenika nikada ne primjećuje mrzovoljnost, otresitost ili tjeskoba, 40% smatra da se navedeno ponekada primjećuje, a 17,5% učitelja smatra da se kod učenika često primjećuje mrzovoljnost, otresitost ili tjeskoba. Tvrdnja oko koje se većina učitelja nije složila jest: „Učenici se u razredu ponašaju vrlo mirno i vrlo disciplinirano.“, (AS=1,4). Nakon nemarnosti, nametljivosti i nediscipliniranosti, dolaze, prema procjenama učitelja, laganje, fizička i verbalna agresija, prkos, nezainteresiranost, pretjerano uzorno dijete, povučenost, plačljivost, plašljivost i potištenost. Kod agresivnosti prevladava verbalna agresivnost što je vidljivo i u sljedećoj tvrdnji: „U situacijama kada među učenicima vladaju nesuglasice neprijateljski su raspoloženi, svadljivi ili vulgarni.“, prema kojoj 52,5% učitelja smatra da su učenici neprijateljski raspoloženi, svadljivi i vulgarni kada vladaju nesuglasice, a njih 35% smatra da se učenici često tako ponašaju u situacijama kada vladaju nesuglasice. Odgovori na otvoreno pitanje u kojemu je ostavljena mogućnost da učitelji napišu ponašanja koja su uočili, a koja nisu bila obuhvaćena anketom su sljedeći: „Samoozljeđivanje i

prebacivanje krivnje na drugoga kao i plakanje.“, „Učenici su skloni ismijavanju i ruganju.“, „Izrazita vulgarnost i bahatost.“.

6.3.2. Procjene učitelja razredne nastave o učestalosti pojavljivanja aktivnih i pasivnih poremećaja u ponašanju

Prema rezultatima istraživanja kod učitelja razredne nastave (od 1. do 4. razreda), uočeno je da se kao najučestaliji poremećaj u ponašanju pojavljuje nametljivost. Tvrdnju koja se odnosi na nametljivost: „Učenici 'upadaju' u riječ jedni drugima i učitelju, a upadice su rijetko povezane s nastavnim sadržajem.“, učitelji su procijenili na sljedeći način: 42,86% učitelja odgovorilo je da učenici ponekad upadaju u riječ jedni drugima i učitelju, isto toliko učitelja procijenilo je da učenici to rade često, a 14,29% odgovorilo je da učenici uvijek upadaju u riječ jedni drugima i učitelju, dok se niti jedan učitelj nije izjasnio da učenici to nikada ne rade. Nakon nametljivosti, kao najučestaliji poremećaj u ponašanju slijedi nemarnost. Za tvrdnju koja se odnosi na nemarnost: „Učenici su nepažljivi u radu, brzopleti su i neprecizni.“, učitelji su se izjasnili da njih 42,86% smatra da su učenici ponekad nepažljivi u radu, brzopleti su i neprecizni, isto toliko učitelja izjasnilo se za često, a za nikada, njih 7,14%. Kao poremećaji u ponašanju koji se najrjeđe pojavljuju su plašljivost i pretjerano uzorno dijete. „Učenici se u razredu ponašaju vrlo mirno i vrlo disciplinirano (npr. učenik za vrijeme odmora sjedi za knjigom...)“, tvrdnja je koja se odnosi na pretjerano uzorno dijete, a 71,43% učitelja razredne nastave izjasnilo se da se učenici nikada ne ponašaju vrlo mirno i vrlo disciplinirano, 21,43% izjasnilo se da se učenici ponekad tako ponašaju, a jedan učitelj (7,14%) izjasnilo se da se djeca uvijek tako ponašaju. Tvrdnja koja se odnosi na plašljivost, a kojoj su učitelji dali najveću brojčanu vrijednost od ostalih tvrdnji koje se odnose na plašljivost jest: „Učenici na pitanja odgovaraju tihim i nesigurnim glasom.“. Prema toj tvrdnji, 21,43% učitelja se izjasnilo da se učenici nikada ne ponašaju tako, zatim njih 57,14% smatra da učenici ponekad na pitanja odgovaraju tihim i nesigurnim glasom, 14,29% smatra da učenici često odgovaraju na pitanja tihim i nesigurnim glasom, a 7,14% učitelja smatra da učenici to uvijek rade. Nadalje, svi učitelji razredne nastave odgovorili su da učenici nikada nisu skloni bježanju s nastave. Kod učitelja razredne nastave može se uočiti, da po učestalosti pojavljivanja poremećaja u ponašanju prednost imaju aktivni oblici poremećaja u ponašanju, budući da nametljivost pripada aktivnim poremećajima ponašanja. Nakon

nametljivosti i nemarnosti slijedi fizička i verbalna agresija, plačljivost i nezainteresiranost, laganje, plašljivost, potištenost, povučenost, prkos i uzorno dijete. Što se tiče agresije, kod učenika od 1. do 4. razreda više je zastupljena verbalna agresija što je vidljivo prema odgovorima učitelja na tvrdnju: „U situacijama kada među učenicima vladaju nesuglasice neprijateljski su raspoloženi, svadljivi ili vulgarni.“, za koju je 50% učitelja reklo da se učenici ponekad ponašaju na takav način, a njih 35,71% reklo je da se učenici često tako ponašaju, 7,14% učitelja bilo je opredijeljeno za nikada i uvijek.

6.3.3. Procjene učitelja predmetne nastave o učestalosti pojavljivanja aktivnih i pasivnih poremećaja u ponašanju kod učenika od 5. do 8. razreda

Kod učitelja predmetne nastave (od 5. do 8. razreda) na prvom mjestu prema učestalosti pojavljivanja poremećaja u ponašanju nalazi se nemarnost koja se kod učitelja razredne nastave nalazi na drugom mjestu. Ista tvrdnja koja se odnosi na nemarnost najveći broj postotaka dobila je i kod učitelja predmetne nastave: „Učenici su nepažljivi u radu, brzopleti su i neprecizni.“, gdje je 18,18% učitelja reklo da su učenici ponekad nepažljivi u radu, brzopleti i neprecizni, a njih 81,82% izjasnilo se da su učenici često nepažljivi, brzopleti i neprecizni. Na drugom mjestu, prema učestalosti poremećaja u ponašanju nalazi se nametljivost koja zauzima prvo mjesto kod učenika razredne nastave. Kao i kod učitelja predmetne nastave i ovdje je tvrdnja: „Učenici 'upadaju' u riječ jedni drugima i učitelju, a upadice su rijetko povezane s nastavnim sadržajem.“, za razliku od ostalih tvrdnji koje se odnose na nametljivost, dobila najveću brojčanu vrijednost. To znači da se je 36,36% učitelja izjasnilo da se učenici ponekad tako ponašaju, a njih 63,64% smatra da se učenici često tako ponašaju. Na zadnjem mjestu, prema odgovorima učitelja predmetne nastave nalazi se plačljivost, a tvrdnja koja za plačljivost donosi najvišu brojčanu vrijednost jest: „Učenici teško kontroliraju ili uopće ne mogu kontrolirati svoje emocije.“. Prema toj tvrdnji, 18,18% učitelja smatra da učenici nikada ne ispoljavaju takva ponašanja, njih 63,64% smatra da se učenici ponekada ponašaju na takav način, a 18,18% učitelja smatra da su takva ponašanja često prisutna kod djece. Najniže brojčane vrijednosti odnose na sljedeće tvrdnje: „Učenici su skloni plakanju bez određenog povoda.“, i „Učenici iskazuju ispade plača koji nisu uzrokovani nekom vanjskom situacijom.“, (AS=1,18). Na predzadnjem mjestu, prema zastupljenosti poremećaja u ponašanju nalazi se potištenost. Prema tvrdnji koja se odnosi na

potištenost: „Učenici imaju nisko samopoštovanje.“, 45, 45% učitelja smatra da učenici nikada nemaju nisko samopoštovanje, te isto toliko učitelja smatra da učenici ponekada imaju nisko samopoštovanje. Kod učitelja predmetne nastave, iza nemarnosti i nametljivost slijede nediscipliniranost, laganje, nezainteresiranost, fizička i verbalna agresija, pretjerano uzorno dijete, prkos, povučenost, plašljivost, plačljivost te potištenost. Ovdje se primjećuje, da iako se nemarnost kao pasivni oblik poremećaja u ponašanju nalazi na prvom mjestu, iza njega slijede aktivni poremećaji u ponašanju, osim nezainteresiranosti, a ostali se pasivni oblici poremećaja u ponašanju nalaze na kraju, kao najmanje učestali poremećaji u ponašanju. To kod učitelja razredne nastave nije slučaj jer su aktivni i pasivni poremećaji prema svojoj učestalosti pomiješani. Kada se govori i fizičkoj i verbalnoj agresiji, kod učenika od 5. do 8. razreda, prevladava verbalna agresija što se posebno odnosi na tvrdnju: „Učenici su skloni zlobnom ogovaranju, rugaju se i omalovažavaju druge učenike, koriste psovke i služe se prijetnjama.“.

6.3.4. Procjene razrednika od 5. do 8. razreda o učestalosti pojavljivanja aktivnih i pasivnih poremećaja u ponašanju

Prema odgovorima razrednika od 5. do 8. razreda, nametljivost se kao aktivni oblik poremećaja u ponašanju javlja najučestalije što se i ovoga puta očituje u tvrdnji: „Učenici 'upadaju' u riječ jedni drugima i učitelju, a upadice su rijetko povezane s nastavnim sadržajem.“, kod koje se je 33, 33% razrednika izjasnilo da učenici ponekad upadaju u riječ jedni drugima i učitelju, 60% smatra da učenici često upadaju u riječ jedni drugima i učitelju, dok njih 6,67% smatra da učenici to uvijek rade. Na drugom se mjestu, kao i kod učitelja razredne nastave, nalazi nemarnost. Da se nemarnost nalazi na drugom mjestu prema učestalosti pojavljivanja poremećaja u ponašanju potvrđuje tvrdnja: „Učenici zaboravljaju domaće zadaće i ne nose pribor.“, prema kojoj se je 40% razrednika izjasnilo da učenici ponekad zaboravljaju domaće zadaće i ne nose pribor, a 53,33% razrednika je odgovorilo da učenici često zaboravljaju domaće zadaće i pribor, dok njih 6,67% smatra da učenici uvijek zaboravljaju domaće zadaće i pribor. Na predzadnjem mjestu, prema odgovorima razrednika nalazi se povučenost, a na zadnjem plačljivost. Kod povučenosti, najznačajnija je tvrdnja: „Učenici teško usvajaju vještine i ne vole sudjelovati u aktivnostima koje predstavljaju ugodu za ostalu djecu.“, koju je 53,33% razrednika negativno ocijenilo s nikada, 20% s ponekada, te

20% sa često, dok 6,67% razrednika smatra da učenici uvijek teško usvajaju vještine i ne vole sudjelovati u aktivnostima koje predstavljaju ugodu za drugu djecu. Kod plačljivosti se najviše ističe sljedeća tvrdnja: „Učenici teško kontroliraju ili uopće ne mogu kontrolirati svoje emocije.“. Prema toj tvrdnji, 60% razrednika smatra da učenici ponekad teško kontroliraju ili uopće ne mogu kontrolirati svoje emocije, a 26,67% razrednika smatra da se to kod djece često događa. Nadalje, razrednici su sa 100% odgovorili da učenici nikada nisu skloni plakanju bez određenog povoda. Nakon nametljivosti, nemarnosti i nediscipliniranosti, slijede laganje, fizička i verbalna agresija, pretjerano uzorno dijete, nezainteresiranost, prkos, potištenost, plašljivost, povučenost i plačljivost. „U situacijama kada među učenicima vladaju nesuglasice neprijateljski su raspoloženi, svadljivi ili vulgarni.“, tvrdnja je koja se odnosi na verbalnu agresiju što znači su učenici prema procjenama razrednika skloniji verbalnoj nego fizičkoj agresiji.

Podaci prikazani u tekstu, kao i ostali podaci koji se odnose na svaku ponuđenu tvrdnju prikazani su tablicom 3. U obradi tablice služila sam se oznakama, pa ovdje navodim značenja oznaka:

U-ukupan broj učitelja koji su sudjelovali u istraživanju (od 1. do 8. razreda)

UR-učitelji razredne nastave (od 1. do 4. razreda)

UP-učitelji predmetne nastave (od 5. do 8. razreda)

R-razrednici (od 5. do 8. razreda)

N-nikada

P-ponekada

Č-često

U-uvijek

Tablica 3. Procjene učitelja razredne i predmetne nastave, te razrednika o učestalosti pojavljivanja aktivnih i pasivnih poremećaja u ponašanju

	Tvrđnje	Ispitanici	N (%)	P (%)	Č (%)	U (%)	AS
Tjelesna i verbalna agresija	U određenim situacijama učenici su skloni narušavanju tjelesnog i moralnog integriteta drugih učenika.	U	20	57,5	22,5	0	2,03
		UR	28,57	50	21,43	0	1,93
		UN	9,09	54,55	36,36	0	2,27
		R	20	66,67	13,33	0	1,93
	Kada dođe do neslaganja ili svađe među učenicima, učenici su napadački raspoloženi i konflikte rješavaju tučnjavom.	U	27,5	50	22,5	0	1,95
		RN	28,57	42,86	28,57	0	2
		UP	36,36	45,45	18,18	0	1,82
		R	20	60	20	0	2
	U situacijama kada među učenicima vladaju nesuglasice neprijateljski su raspoloženi, svadljivi ili vulgarni.	U	7,5	52,5	35	5	2,38
		RN	7,14	50	35,71	7,14	2,43
		UP	0	72,73	27,27	0	2,27
		R	13,33	40	40	6,67	2,4
	Učenici su skloni uništavanju predmeta, simbola i objekata škole.	U	60	37,5	2,5	0	1,43
		UR	78,57	21,43	0	0	1,21
		UP	36,36	54,55	9,09	0	1,73
		R	60	40	0	0	1,4
	Učenici su skloni zlobnom ogovaranju, rugaju se i omalovažavaju druge učenike, koriste psovke i služe se prijetnjama.	U	20	42,5	37,5	0	2,18
		UR	21,43	57,14	21,43	0	2
		UP	18,18	27,27	54,55	0	2,36
		R	20	40	40	0	2,2
Učenici su skloni isključivanju drugih učenika iz grupe.	U	20	55	25	0	2,05	
	UR	28,57	57,14	14,29	0	1,86	
	UP	9,09	54,55	36,36	0	2,27	
	R	20	53,33	26,67	0	2,07	
Namedljivost	Učenici izrazito teže biti zapaženi i primijećeni.	U	17,5	35	37,5	10	2,4
		UR	21,43	35,71	35,71	7,14	2,29
		UP	18,18	27,27	45,45	9,09	2,45
		R	13,33	33,33	40	13,33	2,53
	Učenici 'upadaju' u riječ jedni drugima i učitelju, a upadice su rijetko povezane s	U	0	37,5	55	7,5	2,7
UR	0	42,86	42,86	14,29	2,71		

Nediscipliniranost	nastavnim sadržajem.	UP	0	36,36	63,64	0	2,64	
		R	0	33,33	60	6,67	2,73	
	Kod učenika se javlja potreba za dominacijom unutar razredne skupine.	U	10	47,5	40	2,5	2,35	
		UR	21,43	42,86	28,57	7,14	2,21	
		UP	0	54,55	45,45	0	2,45	
		R	6,67	46,67	46,67	0	2,4	
	Učenici su skloni nametanju vlastitih stavova i razmišljanja.	U	10	52,5	30	7,5	2,35	
		UR	21,43	50	21,43	7,14	2,14	
		UP	0	54,55	45,45	0	2,45	
		R	6,67	53,33	26,67	13,33	2,47	
	Laganje	Svojom dominacijom i kontinuiranim ometajućim postupcima učenici narušavaju radnu atmosferu i koncentraciju ostalih učenika.	U	2,5	42,5	52,5	2,5	2,55
			UR	0	50	50	0	2,5
UP			0	45,45	45,45	9,09	2,64	
R			6,67	33,33	60	0	2,53	
Učenici su neugodni u komunikaciji (služe se upadicama, neprimjerenim komentarima ili dobacivanjima...)		U	25	35	37,5	2,5	2,18	
		UR	35,71	42,86	21,43	0	1,86	
		UP	18,18	18,18	63,64	0	2,45	
		R	20	40	33,33	6,67	2,67	
Učenici su skloni negativnom isticanju i samodokazivanju.		U	17,5	62,5	20	0	2,03	
		UR	14,29	78,57	7,14	0	1,93	
		UP	0	72,73	27,27	0	2,27	
		R	33,33	40	26,67	0	1,93	
Učenici zadirkuju ostale učenike tijekom nastave.	U	10	65	25	0	2,15		
	UR	21,43	57,14	21,43	0	2		
	UP	9,09	54,55	36,36	0	2,27		
	R	0	80	20	0	2,2		
Laganje	Učenici su skloni govoriti neistine kako bi ostvarili određenu korist (npr. neistinama opravdati neopravdane sate...)	U	7,5	75	15	2,5	2,13	
		UR	14,29	71,43	14,29	0	2	
		UP	9,09	72,73	9,09	9,09	2,18	
		R	0	80	20	0	2,2	
	Učenici se služe neistinama ili istinu oblikuju na sebi svojstven način kako bi bili prihvaćeni od strane drugih učenika.	U	10	67,5	22,5	0	2,13	
		UR	14,29	64,29	21,43	0	2,07	
		UP	9,09	54,55	36,36	0	2,27	
		R	0	80	20	0	2,2	
	Učenici su skloni izmišljanju različitih	U	12,5	47,5	40	0	2,28	
		UR	21,43	42,86	35,71	0	2,14	

	argumenata u korist izbjegavanja preteških zadataka.	UP	0	63,64	36, 36	0	2,36
		R	13,33	40	46,67	0	2,33
	Učenici se služe neistinama kako ne bi ispali krivi pred odraslima za lošu ocjenu ili kaznu za koju su sami odgovorni.	U	5	67,5	22,5	5	2,35
		UR	14,29	78,57	7,14	0	1,93
		UP	0	63,64	27, 27	9,09	2,45
		R	0	60	40	0	2,4
		U	70	22,5	5	2,5	1,4
		UR	71,43	21,43	0	7,14	1,43
Uzorno dijete	Učenici se u razredu ponašaju vrlo mirno i vrlo disciplinirano (npr. učenik za vrijeme odmora sjedi za knjigom...)	UP	63,64	27, 27	9,09	0	1,45
		R	80	13,33	6,67	0	1,27
		U	35	45	17,5	2,5	1,88
		UR	57,14	35,71	7,14	0	1,5
	Učenici se ponašaju izrazito ambiciozno, te si postavljaju vrlo visoke ciljeve.	UP	18, 18	72,73	9,09	0	1,91
		R	20	33, 33	40	6,67	2,33
		U	35	60	5	0	1,7
		UR	28,57	71,43	0	0	1,71
	Kod učenika se uz dobro i disciplinirano ponašanje javlja i nedruželjubivost.	UP	45, 45	45, 45	9,09	0	1,64
		R	40	53,33	6,67	0	1,67
		U	22,5	52,5	22,5	2,5	2,05
		UR	42,86	42,86	14,29	0	1,71
Unatoč dobrom i discipliniranom ponašanju, učenici znaju podcjenjivati drugu djecu.	UP	27, 27	36, 36	27, 27	9,09	2,18	
	R	13,33	66,67	20	0	2,07	
	U	27,5	55	17,5	0	1,9	
	UR	42,86	35,71	21,43	0	1,76	
Prkos	Učenici izravno izjavljuju svoj bunt protiv škole ili učitelja.	UP	27, 27	63,64	9,09	0	1,82
		R	13,33	66,67	20	0	2,07
		U	60	37,5	2,5	0	1,43
		UR	42,86	50	7,14	0	1,64
	Učenici iskazuju napade bijesa, udaraju nogama o pod, valjaju se po podu...	UP	63,64	36, 36	0	0	1,36
		R	73,33	26,67	0	0	1,27
		U	30	55	10	5	1,9
		UR	21,43	64,29	7,14	7,14	1,71
	Učenici su indiferentni na upozorenja od strane nastavnika ili pedagoga o njegovom ponašanju.	UP	36, 36	36, 36	27, 27	0	1,91
		R	33, 33	60	0	6,67	1,53
		U	32,5	50	17,5	0	1,85
		UR	21,43	64,29	7,14	7,14	1,71
Učenici su indiferentni na kazne koje	UP	36, 36	36, 36	27, 27	0	1,91	
	R	33, 33	60	0	6,67	1,53	

	snose kao posljedice svojeg ponašanja.	UR	35,71	50	14,29	0	1,76
		UP	36,36	27,27	36,36	0	2
		R	26,67	66,67	6,67	0	1,8
Nemarnost	Učenici su skloni neispunjavanju školskih obaveza i imaju neadekvatno razvijen odnos prema školskim zadacima i zahtjevima škole.	U	12,5	37,5	47,5	2,5	2,4
		UR	21,43	35,71	42,86	0	2,21
		UP	9,09	18,18	72,73	0	2,64
		R	6,67	60	26,67	6,67	2,33
	Učenici zaboravljaju domaće zadaće i ne nose pribor.	U	5	37,5	55	2,5	2,55
		UR	14,29	42,86	42,86	0	2,26
		UP	0	27,27	72,73	0	2,73
		R	0	40	53,33	6,67	2,67
	Učenici su nepažljivi u radu, brzopleti su i neprecizni.	U	2,5	35	57,5	5	2,65
		UR	7,14	42,86	42,86	7,14	2,5
		UP	0	18,18	81,82	0	2,82
		R	0	46,47	46,47	6,67	2,6
	Učenici brzo gube interes za rad.	U	7,5	35	52,5	5	2,55
		UR	14,29	42,86	35,71	7,14	2,36
		UP	0	27,27	72,73	0	2,73
		R	6,67	40	46,67	6,67	2,53
Plaćljivost	Učenici teško kontroliraju ili uopće ne mogu kontrolirati svoje emocije.	U	10	60	30	0	2,2
		UR	7,14	64,29	28,57	0	2,21
		UP	18,18	63,64	18,18	0	2
		R	6,67	60	26,67	6,67	2,33
	Učenici iskazuju ispade plača koji nisu uzrokovani nekom vanjskom situacijom.	U	62,5	27,5	10	0	1,48
		UR	28,57	42,86	28,57	0	2
		UP	81,82	18,18	0	0	1,18
		R	86,67	13,33	0	0	1,13
	Učenici su skloni iskazivanju plača koji je uzrokovan vanjskim podražajem (npr. loša ocjena, zadirkivanje od strane drugih učenika...).	U	45	45	10	0	1,65
		UR	21,43	50	28,57	0	2,07
		UP	63,64	36,36	0	0	1,36
		R	53,33	46,67	0	0	1,47
Učenici su skloni plakanju bez određenog povoda.	U	72,5	20	5	2,5	1,38	
	UR	35,71	42,86	14,29	7,14	1,93	
	UP	81,82	18,18	0	0	1,18	
	R	100	0	0	0	1	

Plasljivost	U razredu ili za vrijeme odmora na hodnicima učenici se drže podalje od svojih vršnjaka.	U	50	47,5	2,5	0	1,53
		UR	28,57	71,43	0	0	1,71
		UP	54,55	45,45	0	0	1,45
		R	66,67	26,67	6,67	0	1,4
	Učenici na pitanja odgovaraju tihim i nesigurnim glasom.	U	32,5	55	7,5	5	1,85
		UR	21,43	57,14	14,29	7,14	2,07
		UP	36,36	54,55	9,09	0	1,73
		R	33,33	60	0	6,67	1,8
	U situaciji kada su napadnuti od strane svojih vršnjaka, učenici se ne žele svađati nego pobjegnu iz razreda.	U	55	45	0	0	1,45
		UR	64,29	35,71	0	0	1,36
		UP	36,36	63,64	0	0	1,64
		R	60	40	0	0	1,4
	Kod učenika se prepoznaju simptomi poput uznemirenosti, bljedila, pojačanog znojenja, drhtanja, napetosti, zbunjenosti, neodlučnosti.	U	47,5	42,5	10	0	1,63
		UR	50	35,71	14,29	0	1,64
		UP	54,55	45,45	0	0	1,45
		R	26,67	60	13,33	0	1,87
Potištenost	Kod učenika se primjećuje izrazita šutljivost.	U	57,5	37,5	5	0	1,48
		UR	57,14	28,57	14,29	0	1,57
		UP	54,55	45,45	0	0	1,45
		R	46,47	43,33	0	0	1,53
	Učenici su izrazito bezvoljni i rijetko se smiju.	U	67,5	22,5	10	0	1,43
		UR	57,14	28,57	14,29	0	1,57
		UP	63,64	36,36	0	0	1,36
		R	53,33	20	26,67	0	1,73
	Kod učenika se primjećuje mrzovoljnost, otesitost ili tjeskoba.	U	42,5	40	17,5	0	1,7
		UR	35,71	28,57	35,71	0	2
		UP	54,55	45,45	0	0	1,45
		R	40	46,67	13,33	0	1,73
	Učenici imaju nisko samopoštovanje.	U	45	42,5	12,5	0	1,68
		UR	35,71	57,14	7,14	0	1,71
		UP	45,45	45,45	9,09	0	1,64
		R	60	26,67	13,33	0	1,57
Povuče	Učenici teško ostvaruju interakciju s učiteljem i učenicima.	U	32,5	52,5	15	0	1,83
		UR	28,57	57,14	14,29	0	1,86
		UP	36,36	54,55	9,09	0	1,73

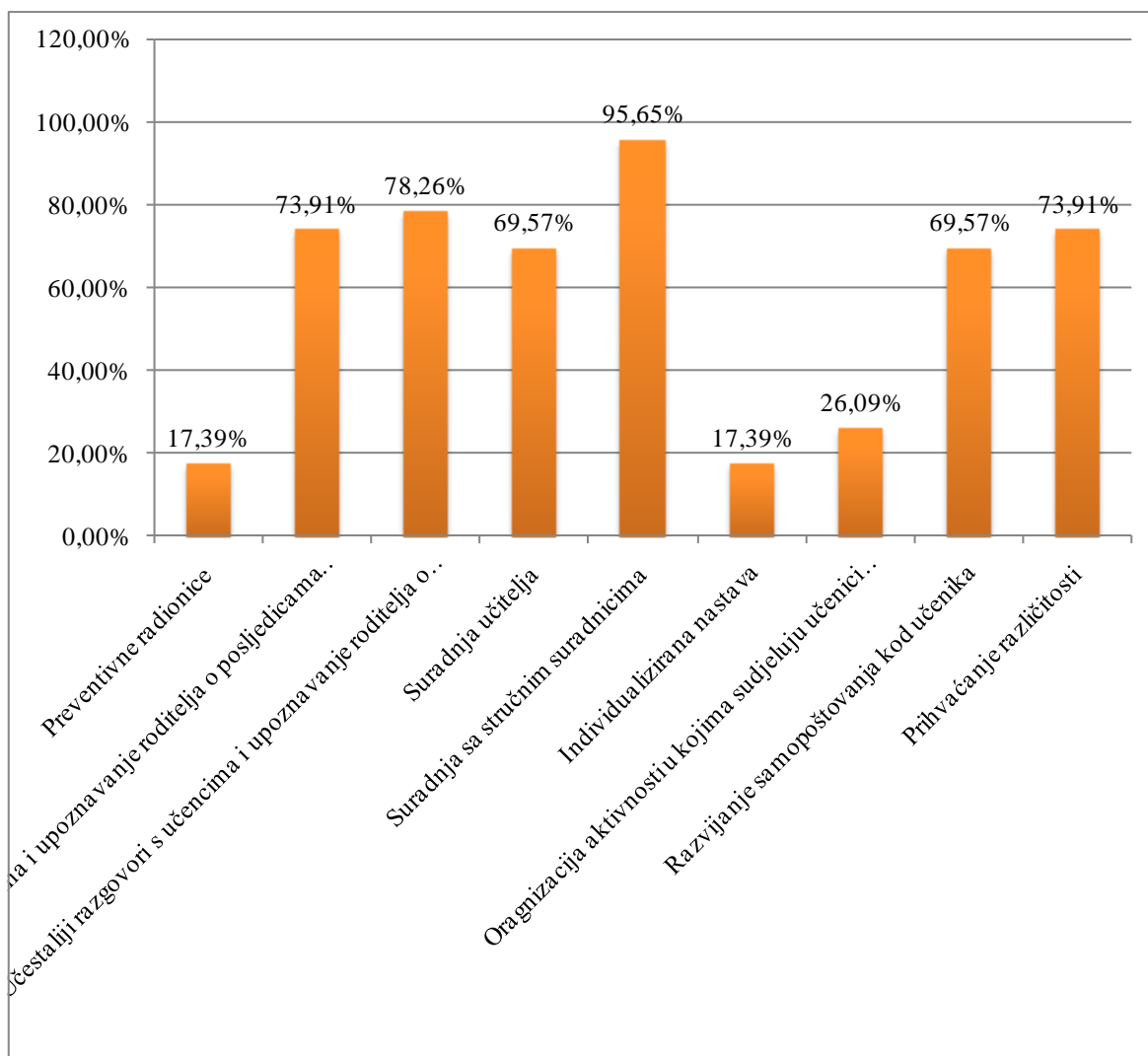
Nezainteresiranost		R	40	46,67	13,33	0	1,73
	Kod učenika se javlja izrazita sramežljivost.	U	52,5	42,5	5	0	1,53
		UR	35,71	50	14,29	0	1,86
		UP	45,45	54,55	0	0	1,55
		R	73,33	26,67	0	0	1,27
	Učenici su vrlo tihi i ostavljaju dojam vrlo mirnih učenika.	U	47,5	45	7,5	0	1,6
		UR	21,43	64,29	14,29	0	1,93
		UP	45,45	54,55	0	0	1,55
		R	73,33	20	6,67	0	1,33
	Učenici teško usvajaju vještine i ne vole sudjelovati u aktivnostima koje predstavljaju ugodu za ostalu djecu.	U	32,5	47,5	17,5	2,5	1,9
		UR	21,43	64,29	14,29	0	1,93
		UP	18,18	63,64	18,18	0	2
		R	53,33	20	20	6,67	1,8
	Učenici ometaju učitelja i ostale učenike komunicirajući o temama koje nisu vezane uz nastavni sadržaj.	U	5	60	32,5	2,5	2,33
		UR	7,14	64,29	28,57	0	2,21
		UP	0	54,55	45,45	0	2,45
		R	6,67	60	26,67	6,67	2,33
	Učenici se za vrijeme nastave dosađuju.	U	17,5	62,5	20	0	2,03
		UR	28,57	71,43	0	0	1,71
		UP	0	63,64	36,36	0	2,36
R		20	53,33	26,67	0	2,07	
Učenici su skloni bježanju s nastave jer im je teško pratiti nastavu i provoditi sate u školi dosađujući se.	U	80	20	0	0	1,2	
	UR	100	0	0	0	1	
	UP	63,64	36,36	0	0	1,36	
	R	73,33	26,67	0	0	1,27	

6.4. Kompetencije učitelja potrebne za uspješno pedagoško – preventivno djelovanje

Sljedeći dio rezultata istraživanja donosi rezultate koji se odnose na kompetencije učitelja koje su potrebne za uspješno preventivno djelovanje.

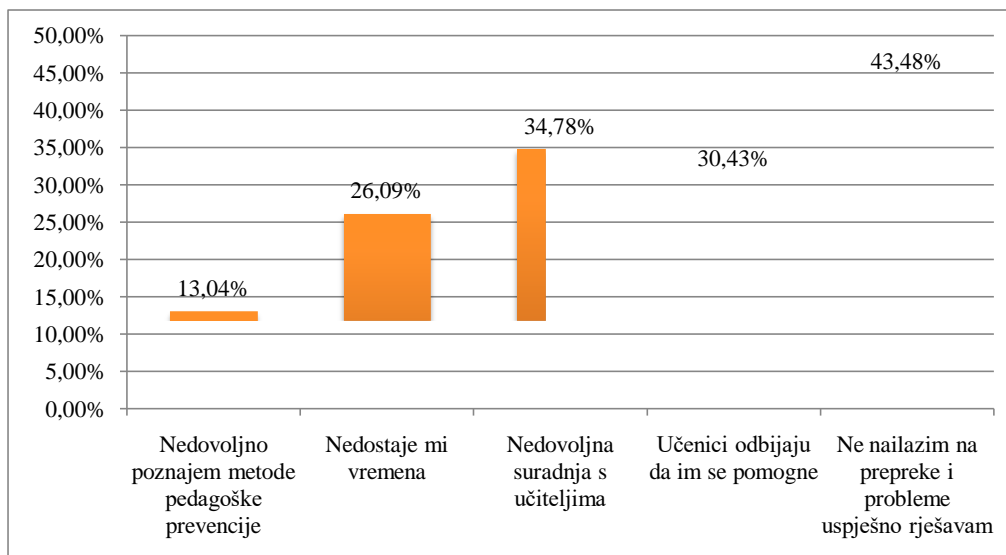
Na pitanje „Smatrate li da učitelji u suradnji sa stručnim suradnicima trebaju biti aktivni nositelji preventivnih aktivnosti?“, svi su učitelji odgovorili pozitivno (100%). Na pitanje „Sudjelujete li na stručnim aktivima, seminarima ili radionicama na kojima se možete upoznati s preventivnim djelovanjem učitelja?“, 69,57% učitelja odgovorilo je pozitivno, a 30,43% negativno. Na pitanje koje se odnosi na pomoć učenicima koji iskazuju određene poremećaje u ponašanju, 47,83% učitelja izjasnilo se da razgovara nasamo s učenikom pokušavajući otkriti uzrok njegova ponašanja, te se 73,91% učitelja izjasnilo da ukoliko u razgovoru s učenikom ne uspiju otkriti uzrok njegova ponašanja obavještavaju pedagoga, defektologa ili drugog stručnog suradnika o ponašanju, dok se niti jedan učitelj nije izjasnio za tvrdnju „Učenika odmah šaljem na razgovor kod pedagoga ili drugog stručnog suradnika“, te ni za tvrdnju „Ignoriram neprimjereno ponašanje učenika“.

U sljedećem pitanju, učitelji su imali mogućnost zaokružiti više odgovara, a pitanje se je odnosilo na preventivne aktivnosti u kojima sudjeluju. Najveći postotak učitelja (95,65%) odnosi se na suradnju sa stručnim suradnicima, zatim slijede učestaliji razgovori s učenicima i upoznavanje učenika s posljedicama njihova ponašanja (72,26%), suradnja s roditeljima (73,91%) i prihvaćanje različitosti (73,91%). Najmanji postotak uočen je kod preventivnih radionica (17,39%), te kod individualizirane nastave (17,39%). Podaci koji se odnose na ove preventivne aktivnosti kao i na ostale koje nisu navedene, prikazani su grafikonom 2.

Grafikon 2. Preventivne aktivnosti učitelja

Zadnje pitanje odnosilo se na prepreke na koje učitelji nailaze kada treba preventivno djelovati. Najviše učitelja (43,48%) se izjasnilo da ne nailazi na prepreke i probleme uspješno rješavaju, a najmanje učitelja se izjasnilo da nedovoljno poznaju metode pedagoške prevencije (13,04%). Ostali podaci prikazani su grafikonom 3.

Grafikon 3. Prepreke kod preventivnog djelovanja učitelja

7. Zaključak

Nakon uvida u dostupnu literaturu koja se odnosila na teoriju i istraživanja brojnih autora o problemu poremećaja u ponašanju i provedenog vlastitog istraživanja na temu Aktivni i pasivni oblici poremećaja u ponašanju učenika osnovne škole, mogu usporediti slažu li se moji rezultati s proučenom teorijom.

Prema konzultiranoj literaturi prevladava mišljenje o tome da učitelji najčešće primjećuju aktivne oblike poremećaja u ponašanju, dok pasivni često ostaju neprimijećeni i zbog toga dolazi do nedostatka pedagoške intervencije kada se radi o poremećajima ponašanja koji pokazuju simptome pasivnih oblika poremećaja u ponašanju. U ovome istraživanju koje je obuhvatilo dvije osnovne škole, također se može zaključiti da su aktivni oblici poremećaja u ponašanju češće primijećeni od strane učitelja. Iako neki autori nemarnost svrstavaju u aktivne, a neki u pasivne oblike poremećaja u ponašanju, ona se nalazi kao najučestaliji poremećaj u ponašanju prema procjenama svih učitelja koji su sudjelovali u istraživanju od 1. do 8. razreda, a iza nemarnosti slijedi nametljivost kao aktivni oblik poremećaja u ponašanju. Uspoređujući učitelje razredne nastave, predmetne nastave i razrednike, uočava se da također, prva dva mjesta prema učestalosti pojavljivanja poremećaja u ponašanju zauzimaju nemarnost i nametljivost. Učitelji razredne nastave, najučestalijim poremećajem u ponašanju smatraju nametljivost, a iza nametljivosti nemarnost. Istog su mišljenja i razrednici od 5. do 8. razreda. Kod učitelja predmetne nastave, prvo mjesto prema učestalosti pojavljivanja poremećaja u ponašanju zauzima nemarnost, a drugo mjesto nametljivost. Kod nemarnosti, učitelji razredne nastave, te učitelji predmetne nastave najviše su bili za tvrdnju: „Učenici su nepažljivi u radu, brzopleti su i neprecizni,“ a razrednici za tvrdnju: „Učenici zaboravljaju domaće zadaće i ne nose pribor“. Kada se radi o nametljivosti, kod učitelja razredne, predmetne nastave i kod razrednika, najveću brojčanu vrijednost dobila je tvrdnja: „Učenici upadaju u riječ jedni drugima i učitelju, a upadice su rijetko povezane s nastavnim sadržajem.“ Nadalje, učitelji smatraju da među učenicima s poremećajima u ponašanju prevladava verbalna agresija u odnosu na fizičku agresiju, što je najočitiye u sljedećoj tvrdnji, za koju su se najviše odlučivali učitelji razredne nastave i razrednici od 5. do 8. razreda: „U situacijama kada među učenicima prevladavaju nesuglasice, neprijateljski su raspoloženi, svadljivi ili vulgarni“, dok kod učitelja predmetne nastave prevladava tvrdnja: „Učenici su skloni zlobnom ogovaranju, rugaju se i omalovažavaju druge učenike, koriste psovke i služe se prijetnjama“. Kada se radi o poremećajima u ponašanju koji se najmanje pokazuju kod učenika, prema ukupnom broju

učitelja koji su sudjelovali u istraživanju, vidljivo je da se radi o pasivnim oblicima poremećaja u ponašanju. Na zadnjem se mjestu, prema učestalosti pojavljivanja poremećaja u ponašanju, a prema procjenama učitelja od 1. do 8. razreda nalazi potištenost, na predzadnjem mjestu plašljivost, a iznad plašljivosti, plačljivost i povučenost. Isti poredak nalazi se i kod učitelja predmetne nastave („Učenici imaju nisko samopoštovanje“), dok se kod razrednika od 5. do 8. razreda na zadnjem mjestu prema učestalosti pojavljivanja nalazi plačljivost („Učenici teško kontroliraju ili uopće ne mogu kontrolirati svoje emocije“), na predzadnjem mjestu povučenost, zatim plašljivost i potištenost. Kod učitelja razredne nastave, aktivni i pasivni oblici poremećaja u ponašanju su pomiješani u svojem redoslijedu, a na zadnjem mjestu prema njihovim procjenama je pretjerano uzorno dijete („Učenici se u razredu ponašaju vrlo mirno i vrlo disciplinirano“), na predzadnjem plašljivost, a iznad plašljivosti potištenost i prkos.

Prema procjenama pedagoga, kao najučestaliji poremećaj u ponašanju učenika pojavljuje se nemarnost, a iza nemarnosti agresija, pretjerano uzorno dijete i laganje. Kod pedagoga se nametljivost nalazi tek na petom mjestu. Na zadnjem mjestu, prema procjenama pedagoga je nediscipliniranost, a na predzadnjem su potištenost i povučenost.

Analizirajući upitnik o prevenciji poremećaja u ponašanju, može se zaključiti da učitelji imaju svijest o tome da oni, uz pedagoga ili drugog stručnog suradnika, trebaju biti aktivni nositelji preventivnih aktivnosti. Trebaju smatrati važnim svoj doprinos u pedagoškim preventivnim aktivnostima poremećaja u ponašanju, i to potvrđuje da većina učitelja sudjeluje na seminarima, aktivima ili radionicama na kojima se upoznaju s preventivnim djelovanjem. Nadalje, izražena je i suradnja učitelja sa stručnim suradnicima jer su se učitelji većinom izjašnjavali da kao preventivnu aktivnost biraju suradnju sa stručnim suradnicima. Malo manje od polovine učitelja ne nailazi na prepreke u pružanju pomoći učenicima, iako ne koriste netradicionalne aktivnosti poput preventivnih radionica.

U ovome istraživanju može se uočiti da su učitelji procijenili kako postoji puno više učenika s poremećajima u ponašanju nego što su to procijenili pedagozi, te da se najučestaliji poremećaji u ponašanju odnose na aktivne oblike poremećaja u ponašanju, što je najizraženije kod učitelja predmetne nastave i razrednika, dok su kod pedagoga i učitelja razredne nastave podjednako prisutni i aktivni i pasivni oblici poremećaja u ponašanju. Iz rezultata koji pokazuju da su učitelji za razliku od pedagoga procijenili kako postoji puno više učenika s poremećajima u ponašanju, može se uočiti da razlike u procjenama poremećaja u ponašanju proizlaze iz stručnosti i kompetentnosti koje su potrebne za otkrivanje poremećaja u ponašanju. Ponašanja koja odstupaju od nekih pravila ponašanja, a koja su specifična za djecu

određene dobi, poput živahnog ili nestašnog djeteta, učitelji vrlo lako mogu svrstati u poremećaje u ponašanju, dok primjerice takva ponašanja za pedagoge ne bi nužno značila i poremećaje u ponašanju. Nadalje, da su pedagozi stručnije osobe za procjenu poremećaja u ponašanju vidljivo je i iz toga što su rezultati istraživanja pokazali da pedagozi osim aktivnih poremećaja u ponašanju, podjednako uočavaju i pasivne poremećaje u ponašanju, što većina učitelja ne primjećuje, osim učitelja razredne nastave koji većinu vremena provode s istom razrednom skupinom.

Popis tablica i grafikona

Procjene pedagoga škola o broju učenika s poremećajima u ponašanju (Tablica 1.).....	27
Broj učenika s poremećajima u ponašanju od 1. do 8. Razreda (Tablica 2.).....	28
Učenici s poremećajima u ponašanju od 1. do 8. razreda prema procjenama učitelja (Grafikon 1.).....	29
Procjene učitelja razredne i predmetne nastave, te razrednika o učestalosti pojavljivanja aktivnih i pasivnih poremećaja u ponašanju (Tablica 3.).....	35
Preventivne aktivnosti učitelja (Grafikon 2.).....	42
Prepreke kod preventivnog djelovanja učitelja (Grafikon 3.).....	43

Prilozi

AKTIVNI I PASIVNI POREMEĆAJI U PONAŠANJU UČENIKA OSNOVNE ŠKOLE

(Anketni upitnik za učitelje od prvog do osmog razreda)

Poštovani učitelji! Molila bih Vas da u svrhu istraživanja za potrebe diplomskog rada na temu Aktivni i pasivni poremećaji u ponašanju učenika osnovne škole sudjelujete u ovoj anketi. Anketni upitnik je anonimn, a dobiveni podaci koristit će se isključivo u svrhu diplomskog rada. Nadalje, ukoliko predajete u više razrednih odjela upitnik bi trebalo, ukoliko želite, ispuniti za svaki od razreda u kojemu predajete.

Hvala Vam na sudjelovanju!

Spol

M   Ž

1. Na praznu crtu upišite razred i razredni odjel u kojemu predajete:

_____

2. Ukoliko predajete u više razrednih odjeljenja na praznu crtu upišite jedan od razrednih odjeljenja na koje se odnosi ovaj anketni upitnik: _____

3. Na praznu crtu upišite predmet/predmete koje predajete:

_____

4. Na praznu crtu upišite ukupan broj učenika u tom razredu: _____

5. Procijenite koliko učenika u razredu iskazuje neke od poremećaja u ponašanju, te broj upišite na praznu crtu: _____
6. Kod učenika za koje smatrate da iskazuju određene poremećaje u ponašanju, odredite koje se odrednice takvog ponašanja najučestalije pokazuju. Tvrdnjama su dane situacije koje se odnose na određene poremećaje u ponašanju. Učestalost poremećaja ponašanja za svaku od navedenih tvrdnji možete procijeniti skalom koja sadrži sljedeće elemente: N-nikada, P-ponekada, Č-često, U-uvijek. Za svaku tvrdnju označite samo jedno od polja (N, P, Č ili U).

	Tvrdnje	N	P	Č	U
1.	U određenim situacijama učenici su skloni narušavanju tjelesnog i moralnog integriteta drugih učenika.				
2.	Kada dođe do neslaganja ili svađe među učenicima, učenici su napadački raspoloženi i konflikt rješavaju tučnjavom.				
3.	U situacijama kada među učenicima vladaju nesuglasice neprijateljski su raspoloženi, svadljivi ili vulgarni.				
4.	Učenici su skloni uništavanju predmeta, simbola i objekata škole.				
5.	Učenici su skloni zlobnom ogovaranju, rugaju se i omalovažavaju druge učenike, koriste psovke i služe se prijetnjama.				
6.	Učenici su skloni isključivanju drugih učenika iz grupe.				
7.	Učenici izrazito teže biti zapaženi i primijećeni.				
8.	Učenici 'upadaju' u riječ jedni drugima i učitelju, a upadice su rijetko povezane s nastavnim sadržajem.				
9.	Kod učenika se javlja potreba za dominacijom unutar razredne skupine.				
10.	Učenici su skloni nametanju vlastitih stavova i razmišljanja.				
11.	Svojom dominacijom i kontinuiranim ometajućim postupcima učenici narušavaju radnu atmosferu i koncentraciju ostalih učenika.				
12.	Učenici su neugodni u komunikaciji (služe se upadicama,				

	neprimjerenim komentarima ili dobacivanjima...)				
13.	Učenici su skloni negativnom isticanju i samodokazivanju.				
14.	Učenici zadirkuju ostale učenike tijekom nastave.				
15.	Učenici su skloni govoriti neistine kako bi ostvarili određenu korist (npr. neistinama opravdati neopravdane sate...)				
16.	Učenici se služe neistinama ili istinu oblikuju na sebi svojstven način kako bi bili prihvaćeni od strane drugih učenika.				
17.	Učenici su skloni izmišljanju različitih argumenata u korist izbjegavanja preteških zadataka.				
18.	Učenici se služe neistinama kako ne bi ispali krivi pred odraslima za lošu ocjenu ili kaznu za koju su sami odgovorni.				
19.	Učenici se u razredu ponašaju vrlo mirno i vrlo disciplinirano (npr. učenik za vrijeme odmora sjedi za knjigom...)				
20.	Učenici se ponašaju izrazito ambiciozno, te si postavljaju vrlo visoke ciljeve.				
21.	Kod učenika se uz dobro i disciplinirano ponašanje javlja i nedruželjubivost.				
22.	Unatoč dobrom i discipliniranom ponašanju, učenici znaju podcjenjivati drugu djecu.				
23.	Učenici izravno izjavljuju svoj bunt protiv škole ili učitelja.				
24.	Učenici iskazuju napade bijesa, udaraju nogama o pod, valjaju se po podu...				
25.	Učenici su indiferentni na upozorenja od strane nastavnika ili pedagoga o njegovom ponašanju.				
26.	Učenici su indiferentni na kazne koje snose kao posljedice svojeg ponašanja.				
27.	Učenici su skloni neispunjavanju školskih obaveza i imaju neadekvatno razvijen odnos prema školskim zadacima i zahtjevima škole.				
28.	Učenici zaboravljaju domaće zadaće i ne nose pribor.				
29.	Učenici su nepažljivi u radu, brzoplet i neprecizni.				
30.	Učenici brzo gube interes za rad.				
31.	Učenici teško kontroliraju ili uopće ne mogu kontrolirati svoje				

	emocije.				
32.	Učenici iskazuju ispade plača koji nisu uzrokovani nekom vanjskom situacijom.				
33.	Učenici su skloni iskazivanju plača koji je uzrokovan vanjskim podražajem (npr. loša ocjena, zadirkivanje od strane drugih učenika...)				
34.	Učenici su skloni plakanju bez određenog povoda.				
35.	U razredu ili za vrijeme odmora na hodnicima učenici se drže podalje od svojih vršnjaka.				
36.	Učenici na pitanja odgovaraju tihim i nesigurnim glasom.				
37.	U situaciji kada su napadnuti od strane svojih vršnjaka, učenici se ne žele svađati nego pobjegnu iz razreda.				
38.	Kod učenika se prepoznaju simptomi poput uznemirenosti, bljedila, pojačano znojenje, drhtanje, napetost, zbunjenost, neodlučnost.				
39.	Kod učenika se primjećuje izrazita šutljivost.				
40.	Učenici su izrazito bezvoljni i rijetko se smiju.				
41.	Kod učenika se primjećuje mrzovoljnost, otresitost ili tjeskoba.				
42.	Učenici imaju nisko samopoštovanje.				
43.	Učenici teško ostvaruju interakciju s učiteljem i učenicima.				
44.	Kod učenika se javlja izrazita sramežljivost.				
45.	Učenici su vrlo tihi i ostavljaju dojam vrlo mirnih učenika.				
46.	Učenici teško usvajaju vještine i ne vole sudjelovati u aktivnostima koje predstavljaju ugodu za ostalu djecu.				
47.	Učenici ometaju učitelja i ostale učenike komunicirajući o temama koje nisu vezane uz nastavni sadržaj.				
48.	Učenici se za vrijeme nastave dosađuju.				
49.	Učenici su skloni bježanju s nastave jer im je teško pratiti nastavu i provoditi sate u školi dosađujući se.				

7. Iskazuju li učenici neke od aktivnih ili pasivnih poremećaja u ponašanju, a koji nisu navedeni u anketnom upitniku? Ako iskazuju, koji su to poremećaji u ponašanju?

AKTIVNI I PASIVNI POREMEĆAJI U PONAŠANJU UČENIKA OSNOVNE ŠKOLE

(Anketni upitnik za razrednike osnovne škole)

Poštovani učitelji! Molila bih Vas da u svrhu istraživanja za potrebe diplomskog rada na temu Aktivni i pasivni poremećaji u ponašanju učenika osnovne škole sudjelujete u ovoj anketi. Anketni upitnik je dobrovoljan i anoniman, a dobiveni podaci koristit će se isključivo u svrhu diplomskog rada. Hvala Vam na sudjelovanju!

Spol:

M   Ž

1. Na praznu crtu upišite razred i razredni odjel u kojemu ste razrednik:

_____

2. Na praznu crtu upišite predmet/predmete koje predajete u tom razredu:

_____

3. Na praznu crtu upišite ukupan broj učenika u tom razrednom odjelu: _____

4. Procijenite koliko učenika u tom razredu iskazuje neke od poremećaja u ponašanju, te broj upišite na praznu crtu: _____

5. Kod učenika za koje smatrate da iskazuju određene poremećaje u ponašanju, odredite koje se odrednice takvog ponašanja najučestalije pokazuju. Tvrdnjama su dane situacije koje se odnose na određene poremećaje u ponašanju. Učestalost poremećaja ponašanja za svaku od navedenih tvrdnji možete procijeniti skalom koja sadrži sljedeće elemente: N-nikada, P-ponekada, Č-često, U-uvijek. Za svaku tvrdnju označite samo jedno od polja (N, P, Č ili U).

Rb	Tvrdnje	N	P	Č	U
1.	U određenim situacijama učenici su skloni narušavanju tjelesnog i moralnog integriteta drugih učenika.				
2.	Kada dođe do neslaganja ili svađe među učenicima, učenici su napadački raspoloženi i konflikt rješavaju tučnjavom.				
3.	U situacijama kada među učenicima vladaju nesuglasice neprijateljski su raspoloženi, svadljivi ili vulgarni.				
4.	Učenici su skloni uništavanju predmeta, simbola i objekata škole.				
5.	Učenici su skloni zlobnom ogovaranju, rugaju se i omalovažavaju druge učenike, koriste psovke i služe se prijetnjama.				
6.	Učenici su skloni isključivanju drugih učenika iz grupe.				
7.	Učenici izrazito teže biti zapaženi i primijećeni.				
8.	Učenici 'upadaju' u riječ jedni drugima i učitelju, a upadice su rijetko povezane s nastavnim sadržajem.				
9.	Kod učenika se javlja potreba za dominacijom unutar razredne skupine.				
10.	Učenici su skloni nametanju vlastitih stavova i razmišljanja.				
11.	Svojom dominacijom i kontinuiranim ometajućim postupcima učenici narušavaju radnu atmosferu i koncentraciju ostalih učenika.				
12.	Učenici su neugodni u komunikaciji (služe se upadicama, neprimjerenim komentarima ili dobacivanjima...)				
13.	Učenici su skloni negativnom isticanju i samodokazivanju.				
14.	Učenici zadirkuju ostale učenike tijekom nastave.				
15.	Učenici su skloni govoriti neistine kako bi ostvarili određenu korist (npr. neistinama opravdati neopravdane sate...)				

16.	Učenici se služe neistinama ili istinu oblikuju na sebi svojstven način kako bi bili prihvaćeni od strane drugih učenika.				
17.	Učenici su skloni izmišljanju različitih argumenata u korist izbjegavanja preteških zadataka.				
18.	Učenici se služe neistinama kako ne bi ispali krivi pred odraslima za lošu ocjenu ili kaznu za koju su sami odgovorni.				
19.	Učenici se u razredu ponašaju vrlo mirno i vrlo disciplinirano (npr. učenik za vrijeme odmora sjedi za knjigom...)				
20.	Učenici se ponašaju izrazito ambiciozno, te si postavljaju vrlo visoke ciljeve.				
21.	Kod učenika se uz dobro i disciplinirano ponašanje javlja i nedruželjubivost.				
22.	Unatoč dobrom i discipliniranom ponašanju, učenici znaju podcjenjivati drugu djecu.				
23.	Učenici izravno izjavljuju svoj bunt protiv škole ili učitelja.				
24.	Učenici iskazuju napade bijesa, udaraju nogama o pod, valjaju se po podu...				
25.	Učenici su indiferentni na upozorenja od strane nastavnika ili pedagoga o njegovom ponašanju.				
26.	Učenici su indiferentni na kazne koje snose kao posljedice svojega ponašanja.				
27.	Učenici su skloni neispunjavanju školskih obaveza i imaju neadekvatno razvijen odnos prema školskim zadacima i zahtjevima škole.				
28.	Učenici zaboravljaju domaće zadaće i ne nose pribor.				
29.	Učenici su nepažljivi u radu, brzopleti su i neprecizni.				
30.	Učenici brzo gube interes za rad.				
31.	Učenici teško kontroliraju ili uopće ne mogu kontrolirati svoje emocije.				
32.	Učenici iskazuju ispade plača koji nisu uzrokovani nekom vanjskom situacijom.				
33.	Učenici su skloni iskazivanju plača koji je uzrokovan vanjskim podražajem (npr. loša ocjena, zadirkivanje od strane drugih učenika...)				

34.	Učenici su skloni plakanju bez određenog povoda.				
35.	U razredu ili za vrijeme odmora na hodnicima učenici se drže podalje od svojih vršnjaka.				
36.	Učenici na pitanja odgovaraju tihim i nesigurnim glasom.				
37.	U situaciji kada su napadnuti od strane svojih vršnjaka, učenici se ne žele svađati nego pobjegnu iz razreda.				
38.	Kod učenika se prepoznaju simptomi poput uznemirenosti, bljedila, pojačano znojenje, drhtanje, napetost, zbunjenost, neodlučnost.				
39.	Kod učenika se primjećuje izrazita šutljivost.				
40.	Učenici su izrazito bezvoljni i rijetko se smiju.				
41.	Kod učenika se primjećuje mrzovoljnost, otresitost ili tjeskoba.				
42.	Učenici imaju nisko samopoštovanje.				
43.	Učenici teško ostvaruju interakciju s učiteljem i učenicima.				
44.	Kod učenika se javlja izrazita sramežljivost.				
45.	Učenici su vrlo tihi i ostavljaju dojam vrlo mirnih učenika.				
46.	Učenici teško usvajaju vještine i ne vole sudjelovati u aktivnostima koje predstavljaju ugodu za ostalu djecu.				
47.	Učenici ometaju učitelja i ostale učenike komunicirajući o temama koje nisu vezane uz nastavni sadržaj.				
48.	Učenici se za vrijeme nastave dosađuju.				
49.	Učenici su skloni bježanju s nastave jer im je teško pratiti nastavu i provoditi sate u školi dosađujući se.				

6. Iskazuju li učenici neke od aktivnih ili pasivnih poremećaja u ponašanju, a koji nisu navedeni u anketnom upitniku? Ako iskazuju, koji su to poremećaji u ponašanju?

AKTIVNI I PASIVNI POREMEĆAJI U PONAŠANJU UČENIKA OSNOVNE ŠKOLE

(Anketni upitnik za pedagoge i defektologe)

Poštovani! Molila bih Vas da u svrhu istraživanja za potrebe diplomskog rada na temu Aktivni i pasivni poremećaji u ponašanju učenika osnovne škole sudjelujete u ovoj anketi. Anketni upitnik je dobrovoljan i anonimn, a dobiveni podaci koristit će se isključivo u svrhu diplomskog rada.

Hvala Vam na sudjelovanju!

Spol:

M Ž

7. Na praznu crtu upišite ukupan broj učenika osnovne škole u kojoj ste pedagog/defektolog: _____
8. Procijenite koliko učenika u školi iskazuje neke od poremećaja u ponašanju, te broj upišite na praznu crtu: _____
9. Kod učenika za koje smatrate da iskazuju određene poremećaje u ponašanju, odredite koje se odrednice takvog ponašanja najučestalije pokazuju. Tvrdnjama su dane situacije koje se odnose na određene poremećaje u ponašanju. Učestalost poremećaja ponašanja za svaku od navedenih tvrdnji možete procijeniti skalom koja sadrži sljedeće elemente: N-nikada, P-ponekada, Č-često, U-uvijek. Za svaku tvrdnju označite samo jedno od polja (N, P, Č ili U).

Tvrdnje	N	P	Č	U

1.	U određenim situacijama učenici su skloni narušavanju tjelesnog i moralnog integriteta drugih učenika.				
2.	Kada dođe do neslaganja ili svađe među učenicima, učenici su napadački raspoloženi i konflikt rješavaju tučnjavom.				
3.	U situacijama kada među učenicima vladaju nesuglasice neprijateljski su raspoloženi, svadljivi ili vulgarni.				
4.	Učenici su skloni uništavanju predmeta, simbola i objekata škole.				
5.	Učenici su skloni zlobnom ogovaranju, rugaju se i omalovažavaju druge učenike, koriste psovke i služe se prijetnjama.				
6.	Učenici su skloni isključivanju drugih učenika iz grupe.				
7.	Učenici izrazito teže biti zapaženi i primijećeni.				
8.	Učenici 'upadaju' u riječ jedni drugima i učitelju, a upadice su rijetko povezane s nastavnim sadržajem.				
9.	Kod učenika se javlja potreba za dominacijom unutar razredne skupine.				
10.	Učenici su skloni nametanju vlastitih stavova i razmišljanja.				
11.	Svojom dominacijom i kontinuiranim ometajućim postupcima učenici narušavaju radnu atmosferu i koncentraciju ostalih učenika.				
12.	Učenici su neugodni u komunikaciji (služe se upadicama, neprimjerenim komentarima ili dobacivanjima...)				
13.	Učenici su skloni negativnom isticanju i samodokazivanju.				
14.	Učenici zadirkuju ostale učenike tijekom nastave.				
15.	Učenici su skloni govoriti neistine kako bi ostvarili određenu korist (npr. neistinama opravdati neopravdane sate...)				
16.	Učenici se služe neistinama ili istinu oblikuju na sebi svojstven način kako bi bili prihvaćeni od strane drugih učenika.				
17.	Učenici su skloni izmišljanju različitih argumenata u korist izbjegavanja preteških zadataka.				
18.	Učenici se služe neistinama kako ne bi ispali krivi pred odraslima za lošu ocjenu ili kaznu za koju su sami odgovorni.				
19.	Učenici se u razredu ponašaju vrlo mirno i vrlo disciplinirano (npr. učenik za vrijeme odmora sjedi za knjigom...)				
20.	Učenici se ponašaju izrazito ambiciozno, te si postavljaju vrlo visoke				

	ciljeve.				
21.	Kod učenika se uz dobro i disciplinirano ponašanje javlja i nedruželjubivost.				
22.	Unatoč dobrom i discipliniranom ponašanju, učenici znaju podcjenjivati drugu djecu.				
23.	Učenici izravno izjavljuju svoj bunt protiv škole ili učitelja.				
24.	Učenici iskazuju napade bijesa, udaraju nogama o pod, valjaju se po podu...				
25.	Učenici su indiferentni na upozorenja od strane nastavnika ili pedagoga o njegovom ponašanju.				
26.	Učenici su indiferentni na kazne koje snose kao posljedice svojeg ponašanja.				
27.	Učenici su skloni neispunjavanju školskih obaveza i imaju neadekvatno razvijen odnos prema školskim zadacima i zahtjevima škole.				
28.	Učenici zaboravljaju domaće zadaće i ne nose pribor.				
29.	Učenici su nepažljivi u radu, brzopleti su i neprecizni.				
30.	Učenici brzo gube interes za rad.				
31.	Učenici teško kontroliraju ili uopće ne mogu kontrolirati svoje emocije.				
32.	Učenici iskazuju ispade plača koji nisu uzrokovani nekom vanjskom situacijom.				
33.	Učenici su skloni iskazivanju plača koji je uzrokovan vanjskim podražajem (npr. loša ocjena, zadirkivanje od strane drugih učenika...).				
34.	Učenici su skloni plakanju bez određenog povoda.				
35.	U razredu ili za vrijeme odmora na hodnicima učenici se drže podalje od svojih vršnjaka.				
36.	Učenici na pitanja odgovaraju tihim i nesigurnim glasom.				
37.	U situaciji kada su napadnuti od strane svojih vršnjaka, učenici se ne žele svađati nego pobjegnu iz razreda.				
38.	Kod učenika se prepoznaju simptomi poput uznemirenosti, bljedila, pojačano znojenje, drhtanje, napetost, zbunjenost, neodlučnost.				
39.	Kod učenika se primjećuje izrazita šutljivost.				

40.	Učenici su izrazito bezvoljni i rijetko se smiju.				
41.	Kod učenika se primjećuje mrzovoljnost, otresitost ili tjeskoba.				
42.	Učenici imaju nisko samopoštovanje.				
43.	Učenici teško ostvaruju interakciju s učiteljem i učenicima.				
44.	Kod učenika se javlja izrazita sramežljivost.				
45.	Učenici su vrlo tihi i ostavljaju dojam vrlo mirnih učenika.				
46.	Učenici teško usvajaju vještine i ne vole sudjelovati u aktivnostima koje predstavljaju ugodu za ostalu djecu.				
47.	Učenici ometaju učitelja i ostale učenike komunicirajući o temama koje nisu vezane uz nastavni sadržaj.				
48.	Učenici se za vrijeme nastave dosađuju.				
49.	Učenici su skloni bježanju s nastave jer im je teško pratiti nastavu i provoditi sate u školi dosađujući se.				

10. Iskazuju li učenici neke od aktivnih ili pasivnih poremećaja u ponašanju, a koji nisu navedeni u anketnom upitniku? Ako iskazuju, koji su to poremećaji u ponašanju?

PREVENCIJA POREMEĆAJA U PONAŠANJU

Poštovani! Molila bih Vas da u svrhu istraživanja za potrebe diplomskog rada na temu Aktivni i pasivni poremećaji u ponašanju učenika osnovne škole sudjelujete u ovoj anketi o prevenciji poremećaja u ponašanju. Anketni upitnik je anonimn, a dobiveni podaci koristit će se isključivo u svrhu diplomskog rada. Ovaj anketni upitnik ispunjavate samo jednom.

Hvala Vam na sudjelovanju!

Spol:

M   Ž

Za sljedeće tvrdnje zaokružite DA ili NE.

11. Smatrate li da učitelji u suradnji sa stručnim suradnicima trebaju biti aktivni nositelji preventivnih aktivnosti?

DA   NE

12. Sudjelujete li na stručnim aktivima, seminarima ili radionicama na kojima se možete upoznati s preventivnim djelovanjem učitelja?

DA   NE

Zaokružite slovo ispred tvrdnje koja se odnosi na Vas.

13. Kada uočim da učenik iskazuje određene znakove poremećaja u ponašanju, učeniku pomažem na sljedeći način:

a) Razgovaram nasamo s učnikom pokušavajući otkriti uzrok njegova ponašanja.

- b) Ukoliko u razgovoru s učenikom ne uspijem otkriti uzrok njegova ponašanja obavještavam pedagoga, defektologa ili drugog stručnog suradnika o ponašanju učenika.
- c) Učenika odmah šaljem na razgovor kod pedagoga ili drugog stručnog suradnika.
- d) Ignoriram neprimjereno ponašanje kod učenika.

14. Zaokružite preventivne aktivnosti u kojima sudjelujete (možete zaokružiti više odgovora):

- a) Preventivne radionice
- b) Suradnja s roditeljima i upoznavanje roditelja o posljedicama ponašanja učenika
- c) Učestaliji razgovori s učenicima i upoznavanje učenika s posljedicama njihova ponašanja
- d) Suradnja učitelja
- e) Suradnja sa stručnim suradnicima
- f) Individualizirana nastava
- g) Organizacija aktivnosti u kojima sudjeluju učenici (sportske, glazbene, likovne, literarne aktivnosti...)
- h) Razvijanje samopoštovanja kod učenika
- i) Prihvatanje različitosti

15. U pružanju pomoći učenicima nailazim na sljedeće prepreke:

- a) Nedovoljno poznajem metode pedagoške prevencije
- b) Nedostaje mi vremena
- c) Nedovoljna suradnja s roditeljima
- d) Učenici odbijaju da im se pomogne
- e) Ne nailazim na prepreke i probleme uspješno rješavam

Literatura

Bašić, J., Mihić, J. (2008). Preventivne strategije-eksternalizirani poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja djece i mladih. *Ljetopis socijalnog rada*, 15 (3), 445-471.

Bašić, J., Žižak, A. (1992). Značaj komunikacije u obitelji za pojavu poremećaja u ponašanju djece osnovnoškolske dobi. *Kriminologija i socijalna integracija*, 2 (1), 1-9.

Bouillet, D. (2013). Djelotvorne strategije u poučavanju učenika s problemima u ponašanju. *Napredak*, 154 (1-2), 103-130.

Bouillet, D. (2014). Procjena i samoprocjena problema u ponašanju učenika razredne nastave: prilike i izazovi. *Kriminologija i socijalna integracija*, 22 (1), 105-129.

Bouillet, D., Lokas, M. (2006). Rodne razlike u manifestiranju rizičnih ponašanja učenika zagrebačkih osnovnih škola: procjene razrednika. *Kriminologija i socijalna integracija*, 15 (2), 1-100.

Bouillet, D., Uzelac, S., Dodig, D. (2009). Primjerenost sadržaja socijalnopedagoških intervencija potrebama djece i mladih s poremećajima u ponašanju. *Pedagoška istraživanja* 6 (1-2), 9-28.

Bouillet, D., Žižak, A. (2008). Standardi u radu s djecom i mladima s poremećajima u ponašanju. *Ljetopis socijalnog rada*, 15 (1), 21-48.

Bornstein, M. H., Hahn, C. S., Haynes, O. M. (2010). Social competence, externalizing, and internalizing behavioral adjustment from early childhood through early adolescence: Developmental cascades. *Development and Psychopathology*, 22, 717 – 735.

DuPaul, G. (2007). School-Based Interventions for students With Attention Deficit Hyperactivity Disorder: Current Status and Future Directions. *School Psychology Review*, 36 (2), 183-194.

DuPaul, G., Ervin, R.A., Hook, C.L. (1998). Peer tutoring for children with attention deficit hyperactivity disorder: Effect on classroom behavior and academic performance. *Journal of applied behavior analysis*, 31 (4), 579-592.

Cameron, C. (2004). Social pedagogy and care. *Journal of Social Work*, 4 (2), 133 –151.

Jeđud, I., Lebedina-Manzoni, M. (2008). Doživljaj školskog (ne)uspjeha kod djece i mladih s poremećajima u ponašanju. *Napredak*, 149 (4), 404-425.

Koller-Trbović, N. (1995). Razlike u samoprocjeni slike o sebi djece s aktivnim i djece s pasivnim oblicima poremećaja u ponašanju. *Kriminologija i socijalna integracija*, 3, 71-76.

Koller-Trbović, N., Žižak, A. (2012). Problemi u ponašanju djece i mladih i odgovori društva: višestruke perspektive. *Kriminologija i socijalna integracija*, 20 (1), 1-132.

Kovčo, I. (1994). Oblici poremećaja u ponašanju učenika 5. razreda osnovne škole i mogućnost njihove socijalne integracije. *Kriminologija i socijalna integracija*, 2 (1), 51-58.

Kranželić-Tavra, V. (2002). Rizični i zaštitni čimbenici u školskom okruženju kao temelji uspješne prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 38 (1), 1-12.

Kranželić-Tavra, V., Lebedina-Manzoni, M. (2003). Doživljaj uvjeta odrastanja kao moguća zaštita u razvoju poremećaja u ponašanju. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 39 (1), 33-48.

Maglica, T., Jerković, D. (2014). Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika za internalizirane probleme u školskom okruženju. *Školski vjesnik*, 63 (3), 413-431.

Nikčević-Milković, A. (2014). Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika u svrhu planiranja prevencije problema u ponašanju djece i mladih. *Ljetopis socijalnog rada*, 21 (1), 105-122.

Opić, S. (2007). *Poremećaji u ponašanju učenika osnovne škole: doktorska disertacija*. Zagreb: Filozofski fakultet.

Opić, S., Jurčević-Lozančić, A. (2008). Kompetencije učitelja za provedbu pedagoške prevencije poremećaja u ponašanju. *Odgojne znanosti*, 10 (1), 181-194.

Sutherland, K.S., Singh, N.N. (2004). Learned helplessness and students with emotional or behavioral disorders. *Behavioral disorders*, 29 (2), 169-181.

Tasić, D. (1994). Djetetov pojam o sebi i ispoljavanje poremećaja u ponašanju. *Kriminologija i socijalna integracija*, 2 (2), 97-107.

Tasić, D. (1994). Komunikacija između roditelja i djece i izražavanje poremećaja u ponašanju. *Kriminologija i socijalna integracija*, 2 (1), 59-76.

Uzelac, S. (1995). Prkos kao jedan od kriterija pravovremene identifikacije učenika osnovne škole rizičnoga socijalnog ponašanja. *Kriminologija i socijalna integracija*, 3 (2), 107-121.

Uzelac, S., Miškaj-Todorović, Lj. (1991). Osnovna obilježja ispitanih oblika ponašanja učenika. *Defektologija*, 27 (1), 45-71.

Zubak, M. (2007). Učenička procjena kvalitete škole kao pokazatelj rizičnih i zaštitnih čimbenika u školskom okruženju-razlike po dobi. *Kriminologija i socijalna integracija*, 15 (1), 1-76.